

ZSIGMOND ÉS A NÉMET LOVAGREND

Luxemburgi Zsigmond hosszú uralkodása alatt számos tényező alakította, befolyásolta és módosította az uralkodó és a Német Lovagrend viszonyát, s ha a hangsúlyok időről időre máshová is helyeződtek, alapvetően e kapcsolat viszonylagos stabilitást mutatott, és szorosan összekapcsolódott Zsigmond lengyel politikájával. Már a kezdetektől meghatározó volt, hogy a Luxemburgok által megszerzett cseh korona politikai tradíciójában a XIII. század első feléig visszanyúló múlttal rendelkezett a lovagrenddel való együttműködés.⁴⁰¹ A Premysl-dinasztia pártfogását a Német Lovagrend azzal hálálta meg, hogy II. Ottokár és Habsburg Rudolf háborújában a cseh király oldalára állt, majd amikor 1288-ban kihalt a Piastok krakkói ága, a kirobbanó örökösödési harcban II. Vencel cseh királyt támogatta, aki hamarosan uralma alá is hajtotta a lengyel hercegségek többségét.⁴⁰² 1300 nyarán Gnieznóban Lengyelország és Pomeránia királyává koronázták II. Vencelt, aki a Visztula bal partja, Pomeránia védelmezését a Német Lovagrendre bízta.⁴⁰³ A cseh koronát 1310-ben megszerző Luxemburgok természetesen tovább folytatták ezt a politikai hagyományt, és II. Vencel nyomdokaiba lépve igényt formáltak a lengyel trónra. E törekvésükben politikai szövetségesként tekintettek a Német Lovagrendre.⁴⁰⁴ Zsigmond nagyapja, János, az egységesülő és politikai értelemben konszolidálódó Lengyelországgal szemben politikai, katonai és erkölcsi téren is támogatta a lovagrendet.⁴⁰⁵ 1331 tavaszán a Rend és a cseh király összehangolt támadást intézett Poznan és Szilézia ellen. 1332-ben Károly Róbert magyar király közvetítésével ugyan fegyverszünet jött létre, de a tartós rendezésre (az

⁴⁰¹ 1242. július 7-én például I. Vencel király megerősítette a Német Lovagrend csehországi magisterét a Rendnek tett különböző adományokban: Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae. Tom. IV. (Ed.: J. Sebének et S. Dusková) Praga, 1962. (a továbbiakban: CDRB), Nr. 74. A cseh uralkodók fegyveres segítséget is nyújtottak Poroszország meghódításához. Az első nagy porosz felkelés idején (1242-1249) a lovagok a Birodalom különböző tartományai között Csehországba is küldtek segélykérő követeket: Relatio de Herman de Salza. In: Scriptorum rerum prussicarum. Tom. I-V. (Hg. v.: T. Hirsch - M. Toeppen - E. Strehlke) Leipzig, 1861-1874. (a továbbiakban: SRP), itt: Tom. V. 164. o. 1243-ban az olmützi és brünni ferencesek hirdettek keresztes háborút a pogány poroszok ellen: CDRB IV., Nr. 25. 1255-ben Samland meghódításakor II. Ottokár király keresztes hadat vezetett a poroszok ellen, s a források szerint az ő emlékére és dicsőségére nevezték el a Pregel folyónál alapított új várat és várost Königsbergnek: „ad memoriam et gloriam regis praedicti Königsberg appellaverunt.” L.: Petri de Dusburg: Cronica terre Prussie (a továbbiakban: Dusburg). In: SRP I., 92. o.; Annales Lambacenses, SRP I., 249. o.; Annales Vindobonenses, SRP I., 250. o.; Chronica Olivensis, SRP I., 685. o.; Canonici Sambiensis, SRP I., 280. o. A második porosz felkelés idején (1260-1274), 1267 végén II. Ottokár király ismét a Német Lovagrend segítségére sietett: Dusburg, SRP I., 113. o.

⁴⁰² C. Krollmann: Politische Geschichte des deutschen Ordens in Preußen. Königsberg, 1932. 25-30. o.

⁴⁰³ Annalista Thorunensis, SRP III., 63. o.

⁴⁰⁴ W. Rautenberg: Einwirkungen Böhmens auf die Geschichte Preußen in späten Mittelalter. In: Zeitschrift für Ostforschung 22 (1973), 639. o.

⁴⁰⁵ Erről bővebben I. M. Emmelmann: Die Beziehungen des Deutschen Ordens zu König Johann von Böhmen und Karl IV. Halle, 1910.

1343. évi kaliszi békére) még több mint egy évtizedet várni kellett.⁴⁰⁶ Zsigmond apja, IV. Károly császár családi politikájának sikeressége szempontjából alakította a lovagrendhez fűződő viszonyát és lengyel politikája is ezt a célt tartotta szem előtt. III. Kázmér lengyel király második házassága Luxemburgi Margittal például már egyértelműen a cseh–lengyel kapcsolatok javítását, hosszabb távon a Luxemburgok részéről a lengyel trónigény erősítését is szolgálta.

A viszony javulása terén a következő fontos lépésre 1363-ban került sor, amikor IV. Károly Pomerániai Erzsébettel, III. Kázmér unokájával kötött házasságot: családi hatalmát így igyekezett észak felé is megerősíteni. Felcsillant annak lehetősége is, hogy a fiúutód nélküli I. Lajos magyar király (1370-től lengyel király is) országait a Luxemburgok örököljék. 1372 elején IV. Károly házassági ajánlattal kereste meg I. Lajost: másodszülött fiát, a Pomerániai Erzsébetből származó Zsigmondot (III. Kázmér dédunokáját) Lajos lányával, Máriával kívánta eljegyezni. Az ötletet Budán kedvezően fogadták. Egy évvel később a császár családi hatalmát kiterjesztette Brandenburgra is.⁴⁰⁷ A cseh és a Luxemburg családi hagyomány, értelemszerűen, Zsigmond szemléletét is jelentős mértékben befolyásolta.

A Német Lovagrend és Luxemburgi Zsigmond kapcsolatát két nagyobb korszakra oszthatjuk, s mindkét fél esetében az 1410. esztendő kínálkozik olyan határvonalnak, amely érdemi változások kezdeteként fogható fel. Az első szakaszban Zsigmond nagyra törő ambíciókkal megáldott magyar királyként és brandenburgi örgrófként jelent meg, a Német Lovagrend pedig hatalma és gazdagsága tetőpontján állt. Zsigmond mindkét szempontból fontos szövetségesnek és partnernek tekintette a lovagokat. 1410 után az addig többé-kevésbé kiegyenlített viszonyok gyorsan megváltoztak: Zsigmondból német uralkodó lett, s ez az európai nagypolitikában való szükségszerű részvételt hozta magával, a lovagrend ugyanakkor súlyos vereséget szenvedett a lengyel-litván erőktől és megrendültek korábbi pozíciói.

Zsigmondnak a Német Lovagrendhez fűződő kapcsolatát mindvégig saját hatalmi törekvései határozták meg. 1410 előtt koronájának megtartásához, s megerősítéséhez volt szüksége a Rend katonai, vagy pénzügyi támogatására, 1410 után e kapcsolat a középkori univerzális császári hatalom feltámasztásnak terveihez igazodott. Azon túlmenően, hogy Zsigmond mindvégig számított és támaszkodott a lovagrendtől kapott hitelekre, az 1410-es évek végétől egyre több, gazdasági ügyekben, vagy egyéb szakterületeken jártas embert is kért konkrét feladatokhoz a nagymestertől. Kapcsolatuk tehát ilyen vonatkozásban több volt, mint pusztán a politika terén megnyilvánuló tartós együttműködés.

⁴⁰⁶ *Font Márta*: A német lovagrend alkonya. Pécs, 1997. 21. o.

⁴⁰⁷ *U. Arnold*: Preußen, Böhmen und das Reich – Karl IV. und der Deutsche Orden. In: *Kaiser Karl IV. Staatsmann und Mäzen*. (Hg. v.: *F. Seibt*) München, 1978. 167-173. o.; *B. Jähnig*: Der Deutsche Orden und Karl IV. In: *Blätter für deutsche Landesgeschichte* 114 (1978), 103-149. o.; *J. K. Hoensch*: König/Kaiser Sigismund, der Deutsche Orden und Polen-Litauen. In: *Zeitschrift für Ostmitteleuropa-Forschung* 46 (1997), H. 1., 1-3. o.

Zsigmond és a Német Lovagrend 1410-ig

Az 1410-ig terjedő első időszakban hatalmi-dinasztikus terveinek kivitelezésében, vagy pénzügyi gondjainak megoldásában Zsigmond a kezdetektől fontos szerepet szánt a lovagrendnek. I. Lajos halála (1382) után Mária jegyeseként és III. Kázmér dédunokájaként, rokon kapcsolatokra hivatkozva, lengyel trónigénnyel lépett fel, s ehhez a Német Lovagrend támogatását is kérte.⁴⁰⁸ Jogcímének érvényesítésére katonai egységeket küldött Nagy-Lengyelországba, s kezdeti sikerei nyomán okleveleiben már 1382-ben „dominus regni Poloniae”-nak titulálta magát. A lovagrend nagymestere, Konrad Zöllner von Rothenstein politikai megfontolásokból azt tanácsolta Zsigmondnak, hogy hagyjon fel a kettős királyság megszerzésének vágyával, s térjen vissza Magyarországra, ugyanakkor a porosz határterületek biztonságának megeremítése érdekében támogatta IV. Ziemowit mazóviai herceg trónigényét, akinek elképzeléseire az abban így sem sikerült elegendő katonai erőt kiállítani.

1383-ban Zsigmond újból katonai téren próbálkozott lengyel trónigényének érvényesítésére, de ismételen kudarcot vallott. Személyes ambíciója a Luxemburg-ház egészének érdekeivel is összhangban állt, így 1383. október 17-én bátyja, Vencel német-római császár, mint potenciális szövetségest, védelmébe vette a Német Lovagrendet, s apjának, IV. Károlynak a császári hatalom megerősítésére irányuló politikáját⁴⁰⁹ folytatva deklarálta, hogy a Német Lovagrend és annak állama a Birodalomhoz tartozik.⁴¹⁰ A lengyelországi súlyos belső problémák után 1384. október 15-én végül lengyel királynővé koronázták I. Lajos kisebbik lányát, Hedviget.⁴¹¹ A lengyel eseményekkel párhuzamosan Jagelló fejedelem és unokatestvére, Witold (Vitautas) között Litvániában is belső hatalmi harcok dúltak, s ezt kihasználva a Német Lovagrend elsősorban arra összpontosította figyelmét, hogy porosz és livóniai országrészei között közvetlen szárazföldi összeköttetést teremtsen, így 1382-ben csapatait nem Lengyelországban vetette be, hanem elfoglalta Samagitia földjét.

A lengyel kudarc után Zsigmond magyarországi helyzete is egyre ingatagabbá vált, mivel a magyar főurak egy csoportja a fiatal királynőnek, Máriának (akinek Zsigmond még csak jegyese volt) inkább VI. Károly francia király testvérét, Orleans-i Lajost akarta férjéül. A mágnások másik csoportja, a Horvátiak vezetésével, 1385-ben III. Károly nápolyi királyt hívta meg a trónra. Ilyen kedvezőtlen körülmények között vette feleségül Zsigmond 1385 októberében Budán Máriát, s mint „regni Hungariae tutor” (Magyarország gyámja) azt ígérte, hogy Csehországban, a Luxemburgok családi birtokán, hadsereget szerel fel a trónkövetelő III. Károllyal szemben. Családja (IV. Vencel cseh és

⁴⁰⁸ H. Gersdorf: Der Deutsche Orden im Zeitalter der polnisch-litauischen Union. Die Amtszeit des Hochmeisters Konrad Zöllner von Rothenstein. Göttingen, 1955. 74-75. o.; Z. H. Nowak: Polityka pólnoczna Zygmunta Luksemburskiego do roku 1411. Torun, 1964. 34-35. o.

⁴⁰⁹ H. Angermeier: Das Reich und der Konziliarismus. In: *Historische Zeitschrift* 192 (1961), H. 3., 535. o.

⁴¹⁰ H. Boockmann: Johannes Falkenberg, der Deutsche Orden und die polnische Politik. Untersuchungen zur politischen Theorie des späten Mittelalters. Göttingen, 1975. 58. o.

⁴¹¹ J. K. Hoensch: König/Kaiser Sigismund... i. m. 3-5. o.

német király, János görlitzi gróf, unokatestvérei, Jodok és Prokop morva örgrófok) Brandenburg elzálogosítása fejében összeadta a szükséges pénzt, amelyen Zsigmond fegyvereseket fogadott fel és elfoglalta Északnyugat-Magyarországot.⁴¹² A súlyosra fordult magyarországi helyzet, valamint a korábbi kudarcok miatt Zsigmondnak le kellett tennie a lengyel koronával kapcsolatos terveiről, annál is inkább, mert a kis-lengyelországi főurak a Halics-Lodoméria felé történő terjeszkedés lehetőségét szem előtt tartva Jagelló litván nagyfejedelemet szerették volna a trónon látni. 1385. augusztus 14-én a litván fejedelem írásban tett ígéretet arra, hogy a lengyel korona és Hedvig királynő kezének elnyeréséért cserébe egész népével megkeresztelkedik, s Litvánia minden erejével támogatja Lengyelországot annak ellenségeivel szemben. Hedvig korábbi jegyesének, Vilmos osztrák hercegnek 200 000 arany „fájdalomdíjat” ígért kárpótlásként. A formálódó lengyel-litván unió kedvezőtlen külpolitikai helyzettel fenyegette a Német Lovagrendet, így annak fő célja e szövetség felbomlasztása lett, amihez minden szóba jöhető támogatót igyekezett megnyerni.

A lengyel koronától elesett Habsburgok természetesen a lovagok oldalán sorakoztak fel, de Jagelló és Hedvig házasságát (1386. február 18.) nem tudták megakadályozni. 1386. március 4-én a litván fejedelemet lengyel királlyá koronázták. Megkeresztelkedése, házasságkötése és koronázása ünnepeire a Német Lovagrend nagymesterét is meghívták, de a Rend vezetője nem fogadta el a meghívást. Amíg Krakkóban az ünnepek tartottak, a lovagrend csapatai betörték Litvániába, hogy bizonyítsák a keresztény világnak: Jagelló és a litvánok megtérése csupán látszat, valójában továbbra is pogányok.⁴¹³ A nagymester igyekezett felújítani, újból megerősíteni kapcsolatát a Luxemburgokkal, természetes szövetségesként számított Vilmos osztrák hercegre, Ziemowit mazóviai hercegre, sőt 1386. július 10-én Wratislaw és Bogislaw stettini hercegekkel is „örök szövetséget” kötött.⁴¹⁴ Erdemi segítséget azonban egyik fél sem tudott adni. A Luxemburgok figyelmét pozícióik megtartása kötötte le.

Zsigmond számára igen kritikus helyzet alakult ki: Magyarországon akkor, 1386-ban ért csúcspontjára a beháború. Februárban meggyilkolták III. Károlyt, júliusban pedig a Horvátiak foglyul ejtették az anyakirálynét és Mária királynőt.⁴¹⁵ Vencel cseh és német király az európai politika, elsősorban a schisma kérdésével, és a belső németországi ügyekkel volt elfoglalva. Már 1379-ben a rajnai választófejedelmekkel együtt megalakította az ún. Orbán-szövetséget, amely VI. Orbán pápa mellett foglalt állást, és az avignoni pápa (VII. Kelemen) hívei, mindenképp előtt a két legjelentősebb délnémetországi fejedelemség, a mainzi érsek és a Habsburgok ellen irányult.⁴¹⁶

⁴¹² *Mályusz Elemér*: Zsigmond király uralma Magyarországon. Budapest, 1984. 14-16. o.

⁴¹³ *H. Boockmann*: Johannes Falkenberg... i. m. 54-55.

⁴¹⁴ *Codex diplomaticus Prussicus. Urkunden-Sammlung zur ältern Geschichte Preussens. Band IV.* (Hg. v.: *J. Voigt*) Königsberg, 1853. (a továbbiakban: CDP) Nr. 38.

⁴¹⁵ *Mályusz Elemér*: Zsigmond király... i. m. 17-19. o.; *Fügedi Erik*: „Könyörülj, bánom, könyörülj...” Budapest, 1986. 100-134. o.

⁴¹⁶ *F. Baethgen*: Schisma und Konzilszeit, Reichsreform und Habsburgs Aufstieg. München, 1978 14. o.

A Habsburgok és a Luxemburgok politikai ellentéte egyértelműen megakadályozta, hogy bármelyik is érdemben támogassa a Német Lovagrendet. A Habsburgoktól várható esetleges segítség reménye azonban végleg szertefoszlott, amikor 1386. július 9-én Sempachnál vereséget szenvedtek a svájci kantonoktól.⁴¹⁷ A külső támogatás elmaradása miatt a lovagrend a litván belső helyzetet igyekezett a saját javára fordítani. Jagelló, amikor lengyel király lett, litván nagyfejedelemi címét is megtartotta, így újból ellentétbe került unokatestvérével. A túlerő elől Witold Poroszországba, a Német Lovagrendhez menekült, hogy annak támogatásával szerezzék meg magának a nagyfejedelemi méltóságot.

Az 1387. esztendő fejleményei a Német Lovagrend számára bizakodásra és csüggedésre egyaránt okot adtak. Magyarországon az év elején meggyilkolták Erzsébet anyakirálynét, Mária, a törvényes királynő pedig még mindig fogságban volt. Ebben a szükséghelyzetben a Luxemburg-párti bárói liga 1387. március 31-én Székesfehérváron Magyarország királyává koronázta Zsigmondot.⁴¹⁸ (Mária csak 1387. június 4-én szabadult a fogságból, s 1395. május 17-i haláláig társuralkodó volt Zsigmond mellett.) A magyarországi főhatalom megszerzéséért folytatott délvidéki harcokkal egy időben Zsigmond a rokon lengyel uralkodópárral is viszályba keveredett.

A zavaros magyar belpolitikai helyzetet kihasználva 1387-ben Jagelló arra kényszerítette Zsigmondot, hogy mondjon le a Vörös-Oroszország feletti hűbéri fennhatóságról.⁴¹⁹ A Magyarország és Lengyelország között kiéleződő helyzet viszont kedvező fordulatnak számított a Német Lovagrend szempontjából, mert magyar oldalról fegyveres fellépést is remélhetett. A másik Luxemburg uralkodó, Vencel várható magatartása azonban már egyáltalán nem volt ennyire egyértelmű, hiszen az általa is támogatott pápa, VI. Orbán 1387. december 30-án Ziemowit és Janusz mazóviai hercegekhez írott levelében elismerte Jagellót Lengyelország királyának, kifejezte megkeresztelkedése fölötti örömét,⁴²⁰ 1388. április 1-én pedig minden hívőt biztosított kegyéről, akik támogatják a lengyel királyt a hit ellenségeivel szembeni harcában.⁴²¹

1388. augusztus 2-án pápai közvetítéssel ugyan fegyverszünet jött létre Zsigmond és Jagelló között, de az ellentétek nem simultak el, sőt újabbakkal bővültek. A következő évben, amikor a török súlyos vereséget mért Rigómezőnél a balkáni fejedelmek seregeire, s immár közvetlen fenyegetést jelentett a magyar határokra is, Zsigmond számára elsődleges fontosságú volt a töröknek még ellenálló déli államok, az Al-Duna térsége feletti magyar politikai befolyás megőrzése. 1389 végén azonban I. Péter moldvai, és Öreg Mircea havasalföldi fejedelmek, akik addig Magyarország hűbéri fennhatóságát ismerték el, Jagelló király előtt tettek hódolatot.

A lovagrend és Zsigmond között körvonalazódó lengyelelles szövetséghez Oppelni László lengyel herceg is csatlakozott, aki korábbi, I. Lajos helytartójaként tett szolgálataiért megkapta Dobrin és Kujávia tartományokat, ám Jagelló király kétségbe

⁴¹⁷ *J. Leuschner*: Deutschland im späten Mittelalter. Göttingen, 1983. 167. o.

⁴¹⁸ *Mályusz Elemér*: Zsigmond király... i. m. 22. o.

⁴¹⁹ *J. K. Hoensch*: König/Kaiser Sigismund... i. m. 6. o.

⁴²⁰ Corpus scriptorum ecclesiasticorum latinorum. Cracoviae, 1866. 201. o.

⁴²¹ Codex epistolaris saeculi decimi quinti XV/1. Cracoviae, 1876. Nr. 13.

vonta e korábbi adományok jogosságát.⁴²² 1390-ben a Német Lovagrend ismételten megerősítette szövetségét Witolddal, amelyhez a tavasz végén 30 samagitiai előkelő is csatlakozott⁴²³ és a nagymester kívánságának megfelelően elismerték a Rend hűbéri fennhatóságát Litvánia felett.⁴²⁴ 1391 májusában Oppelni László herceg Thorn közelében 6 632 magyar aranyforintért elzálogosította a lovagoknak Slatoria várát a hozzá tartozó földekkel.⁴²⁵ Válaszul Jagelló csapatokat vezényelt a herceg földjeire. Szövetségese védelmében a Német Lovagrend is katonákat vonultatott fel. 1392. július 28-án a herceg 50 000 magyar forintért a dobrini területeket is elzálogosította a nagymesternek.⁴²⁶

A litván fejedelmi családon belüli hatalmi harcot, és egyes lengyel fejedelmek Jagelló-ellenességét látva született meg 1392-ben Lengyelország felosztásának terve. Hogy ez az ötlet valóban Zsigmondtól származott-e, ahogyan Oppelni László herceg a nagymesterrel közölte, bizonytalan és nagyon is vitatott. A Német Lovagrend feljegyzései szerint ugyanis arról volt szó, hogy a Luxemburg-testvérek, Vencel és Zsigmond, valamint unokatestvéreik, János görllitzi herceg és Prokop morva örgróf, továbbá a hozzájuk csatlakozó I. Vilmos meißeni örgróf és III. Albert osztrák herceg egyezsége jutott abban, hogy Lengyelországban többé semmilyen királyt sem ismernek el: a királyság Kalisztól északra eső részei Mazóviával együtt a Német Lovagrendhez kerülnének, az attól délre fekvő területek Magyarországhoz, ami pedig a Warthétól nyugatra esik, az a Birodalomhoz és az örgrófsághoz fog tartozni.⁴²⁷

Ha e terv értelmi szerzője Zsigmond volt is, inkább csak vágyait fogalmazta meg, elképzeléséből – az abban szereplők gyakran eltérő politikai érdekei miatt – nem jöhetett létre realitással bíró Lengyelország-ellenes koalíció. De Zsigmond külpolitikája is nagy mértékben függött az őt trónra segítő magyar bárói liga érdekeitől. Mivel e terv felvetésekor Zsigmond még nem rendelkezett érdemi hatalommal, az ötlet irrealitását látva a nagymester elzárkózott attól. Úgy ítélte meg a helyzetet, hogy elfogadását követően egyoldalúan csak a Német Lovagrend keveredne háborúba Lengyelországgal, s az addigi tapasztalatok szerint érdemi katonai segítséget sehonnan sem várhatna.⁴²⁸

A Luxemburgok diplomáciai aktivitása és a Német Lovagrend hatalmi pozícióinak erősödése (ti. a dobrini föld megszerzésével) a Witolddal való megegyezésre ösztönözte Jagellót. 1392. augusztus 4-én kiegyeztek egymással, melynek értelmében Witold

⁴²² J. K. Hoensch: König/Kaiser Sigismund... i. m. 6-7. o.

⁴²³ Codex epistolaris Vitoldi magni ducis Lithuaniae. Cracoviae, 1882. (a továbbiakban: CEV) Nr. 67.

⁴²⁴ CDP IV., Nr. 72.

⁴²⁵ CDP IV., Nr. 94.

⁴²⁶ Lites ac res gestae inter Polonos Ordinumque Cruciferorum. In: SRP I., Nr. 29.

⁴²⁷ „...dass sie keinen König zu Polen mehr haben wollen, und habens auch also vor, was auf diesseit Kalisch ist, dass das alles und auch die Massow gen Preussen gehören soll, und was auf jenseits Kalisch ist und Krakau, Sandomir, Leczyca, Rotrussland und den Strich daher, sollte gen Ungarn gehören, was aber von der Warthe wäre und den Strich daher, das sollte zu der Mark und dem römischen König gehören.” CDP IV., Nr. 110. Lengyelország felosztásának tervéről részletesebben l.: H. Schaefer: Geschichte der Pläne zur Teilung des alten polnischen Staates seit 1386. Der Teilungsplan von 1392. Leipzig, 1937.; Z. H. Nowak: Polityka pólnocna... i. m. 53-55. o.

⁴²⁸ Mályusz Elemér: Zsigmond király... i. m. 83. o.

megkapta a litván nagyfejedelemi méltóságot, s önálló hatalmi tényezővé vált Litvániában. A lengyel-litván unió ezt követően ténylegesen már nem perszonálunió volt, hanem csak a két rokon, a lengyel király és a litván fejedelem megegyezésére alapult. Megbékélésük azonban kétségtelenül rontotta a lovagrend és Zsigmond helyzetét,⁴²⁹ akinek mindemellett a déli határoknál jelentkező török veszélyre is figyelnie kellett. Havasalföld fejedelmét, Mirceát csapatokkal támogatta (1392, 1394), sőt 1395-ben személyesen vezetett hadat a török ellen, és elfoglalta Kis-Nikápoly várát.

A török veszély nagyságát felismerve európai keresztény összefogás megteremtésére törekedett. A Szentföld elvesztése ellenére a XIV. században Európában még mindig élt a keresztes eszme,⁴³⁰ így Zsigmond kezdeményezése kedvező visszhangra talált. A tervezett keresztes háború a török fenyegetés elhárítása mellett belpolitikai célokat is szolgált. Helyzete erősítése miatt Zsigmondnak nagy szüksége volt látványos külpolitikai sikerre, mert Mária királynő halála (1395. május 17.) után belső ellenzéke megkérdőjelezte koronájának jogszerűségét, és Jagelló király támogatását kereste. Hedvig, lengyel királynő címei közé fölvette a „magyar királyság örököse” titulust, tehát egyértelműen magyar trónigénnyel lépett fel. Férje, Jagelló király szövetkezett a rokonaival összezdült Vencellel, és egy Zsigmond–Német Lovagrend–Oppelni László-ellenes koalíciót hozott létre. A Szepességbe lengyel csapatok törtek be, melyeket Kanizsai János esztergomi érsek vert vissza.⁴³¹ A török ellen tervezett keresztes háború sikere érdekében Zsigmond megegyezésre törekedett, s a dél-lengyelországi Sandetzben személyesen találkozott Jagelló királlyal.⁴³²

Az 1390-es évek első felének eseményei még inkább elmélyítették Zsigmond és a Német Lovagrend kapcsolatát, így nem meglepő, hogy az 1396. évi keresztes hadjáratban a lovagrend kontingensei is részt vettek.⁴³³ A Rend magatartását nagy mértékben befolyásolta az a körülmény, hogy a rigai érsekség körüli ügyek miatt időközben megromlott a viszonya Vencellel, s ennek ellensúlyozására igyekezett erősíteni kapcsolatát Zsigmonddal. A lovagok Livóniában már a XIII. század végétől arra törekedtek, hogy közvetlen ellenőrzésük alá vonják a püspökségeket, s különösen a rigai egyházi területeket.⁴³⁴ A viszály a XIV. század egészét végigkísérte, s a század végére olyannyira kiéleződött, hogy 1391 elején a rigai érsek és a káptalan egy része

⁴²⁹ H. Boockmann: Johannes Falkenberg... i. m. 62. o.

⁴³⁰ 1344-ben a keresztények elfoglalták Izmirt, 1345-ben Humpert de Vienne az Égei-tengerre vezetett keresztes flottát, 1346-ban Pierre de Lusignan ciprusi király feldúlta Alexandriát, 1390-ben pedig Louis de Bourbon herceg genovai támogatással Tunisz ellen támadt: *Rázsó Gyula: A Zsigmond-kori Magyarország és a török veszély (1393-1437)*. In: *Hadtörténelmi Közlemények* 1973/3., 411-413. o. A Földközi-tenger térsége mellett a XIV. századi ún. „litván utazások” ugyancsak a keresztes eszme továbbélését jelezték. Erről l.: *W. Paravicini: Die Preußenreisen des europäischen Adels*. In: *Historische Zeitschrift* 232 (1981), H. 1., 25-38. o.

⁴³¹ J. K. Hoensch: König/Kaiser Sigismund... i. m. 9. o.

⁴³² *Itinerar König und Kaiser Sigismunds von Luxemburg 1368-1437*. (Hg. v.: Jörg K. Hoensch) Warendorf, 1995. (a továbbiakban: *Itinerar*) 60. o.

⁴³³ *Rázsó Gyula: A Zsigmond-kori...* i. m. 415. o.

⁴³⁴ *Pósán László: A Német Lovagrend története a 13. században*. Debrecen, 1996. 201-206. o.

Lübeckbe menekült, másik része viszont a Rend fogságába esett.⁴³⁵ A Lübeckbe menekültek széles körű propagandát fejtettek ki a lovagok ellen az északnémet fejedelmek körében, akik szót emeltek a rigai érsekség ügyében.⁴³⁶

Mindez akkor következett be, amikor ismét megszilárdult a lengyel-litván unió, Vencel viszályba keveredett rokonaival, s hatalma megszilárdítása érdekében, német koronájának megerősítésére törekedve, az északnémet fejedelmeket akarta megnyerni. A Birodalom uraként megerősítette, hogy a rigai érsekség és Poroszország egyaránt a Birodalomhoz tartozik, ezért mindkettő engedelmességgel tartozik, s 1392. szeptember 14-én kelt levelében megparancsolta, hogy a lovagok hagyjanak fel a rigai egyház elleni támadásokkal.⁴³⁷ Ezzel egyidejűleg a lengyel-litván állammal is javította kapcsolatait, s megtiltotta a Német Lovagrendnek a Litvánia elleni háborút.⁴³⁸ A lovagok számára egyedül Zsigmond maradt szóba jöhető szövetségesként, aki a bátyja ellen szervezkedő rokonai segítségével elérte, hogy Vencel utód nélküli halála esetén ő legyen az örököse (1396. március 19.).⁴³⁹

Az 1396. szeptember 25-28-i nikápolyi vereség azonban egyik pillanatról a másikra semmissé tette a néhány hónappal korábbi diplomáciai sikereket, s még inkább destabilizálta Zsigmond helyzetét. Kénytelen volt belátni, hogy szorult helyzetéből csak a Lengyelországgal és bátyjával való kiegyezés jelenthet kiutat. 1397. július 14-én Késmárkon találkozott a lengyel királyi párral, ahol szokatlanul hosszú időre, 16 évre szóló békét kötöttek. A megegyezés értelmében Zsigmond lemondott a Vörös-Oroszország feletti magyar fennhatóságról, Hedvig királynő pedig a magyar koronáról.⁴⁴⁰

A lengyel megegyezéssel összhangban, bátyja és a Német Lovagrend között közvetítve, Zsigmond nem állt ki teljes határozottsággal a lovagok mellett, mert Vencelt „uralkodójának” nevezte, s arra ösztönözte a nagymestert, hogy kössön békét Jagellóval és Witolddal.⁴⁴¹ Addigi megbízható szövetségését azonban nem akarta elidegeníteni magától, ezért arra buzdította Oppelni László herceget, hogy az elzárkózás helyett inkább adja el a Német Lovagrendnek a kujáviai és dobrini földeket.⁴⁴² A töröktől elszenvedett kudarc után ugyanis Zsigmond Magyarország déli határainak védelmére szerette volna megnyerni a Német Lovagrendet és azzal kívánta elérni északon a megbékélést, hogy új cselekvési teret kínál fel számára. Felajánlotta, hogy visszaadja a

⁴³⁵ P. Girgensohn: Die Inkorporationspolitik des Deutschen Ordens in Livland 1378-1397. In: *Mitteilungen aus dem Gebiete der geschichte Liv-, Est- und Kurlands* 20 (1910), 21. o.

⁴³⁶ Liv-, Est- und Curländisches Urkundenbuch. 1. Abt. (Hgg. v.: F. G. Bunge, H. Hildebrand, P. Schwartz) Bände II-XI. Riga, 1855-1905. (a továbbiakban: LUB), itt: LUB III., Nr. 1307., 1310.

⁴³⁷ LUB III., Nr. 1327.

⁴³⁸ Johann von Posilge: *Kronike von Pruzinlant*. In: SRP III., 196. o.

⁴³⁹ Mályusz Elemér: *Zsigmond király...* i. m. 48. o.

⁴⁴⁰ J. K. Hoensch: *König/Kaiser Sigismund...* i. m. 9. o.

⁴⁴¹ Johann von Posilge: SRP III., 214. o., v. ö. Zsigmond 1397. július 14-i levelével: CDP VI., Nr. 45.

⁴⁴² Z. H. Nowak: *Polityka pólnoczna...* i. m. 67-69.

Rendnek a Barcaságot, ahonnan 1225-ben még II. András üzte ki.⁴⁴³ Ajánlatát 1397. október 21-én tette meg a Rend követének, a rhedeni komturnak.⁴⁴⁴

A nagymester nem utasította el egyértelműen Zsigmond ajánlatát, de nem állt szándékában elvállalni a török elleni védelmet. Figyelme sokkal inkább az északnyugati orosz földek felé irányuló expanzió lehetőségére irányult.⁴⁴⁵ Az orosz hódítás szándéka viszont – rövid időre ugyan – de mégis békét teremtett északon: a hasonló terveket szövögető Witold ugyancsak érdekeltté vált a megegyezésben, így 1398. október 12-én Sallinwerderben a két fél békét kötött, s elhatárolták orosz érdekszféráikat.⁴⁴⁶ Pleskau a Német Lovagrend, Novgorod pedig Litvánia érdekkörébe esett. Witold ezen kívül keletre és délre, azaz Moszkva, illetőleg az Arany Horda területei felé is terjeszkedni akart, s ezekért a nagyarányú hódításokért érdemesnek tartotta, hogy rendezze a viszonyt a lovagokkal, sőt még engedményeket is tett, mert Samagitia földjét átengedte a nagymesternek. Johann von Posilge leírása szerint Witold tatárok elleni hadjáratában (1398-1399) Marquard von Sulzbach ragniti komtur vezetésével lovagrendi csapatok is részt vettek.⁴⁴⁷ A Rend pénzügyi nyilvántartása szerint ez a tatárok elleni expedíció a lovagoknak 425 porosz márkába került.⁴⁴⁸

Amíg a Német Lovagrend Litvániával rendezte viszonyát, Zsigmond a lengyel királlyal békült ki, amit az is jelzett, hogy a Krakóban rendezett nagyszabású lovagi tornán személyesen is megjelent.⁴⁴⁹ A lengyel udvarral való kiegyezéstől Zsigmond belpolitikai helyzetének stabilizálását remélte. 1399. július 17-én meghalt Hedvig királynő, ezzel megkérdőjeleződött a magyar koronára vonatkozó jövőbeni lengyel igény jogossága is, ami jelentősen gyengítette a hazai ellenzék pozícióit. Alig egy hónappal Hedvig halála után, 1399. augusztus 12-én a litván és lovagrendi sereg nagy győzelmet aratott a tatárok felett. Együttműködésük zavartalannak tűnt, hiszen 1400-ban Witold még katonai segítséget is nyújtott a samagitiai lázadók leveréséhez.⁴⁵⁰ A Német Lovagrend helyzete Németországban is erősödni látszott. Hedvig halálát követően a nagymester arra bízta Vilmos osztrák herceget, hogy ismét vesse fel igényét a lengyel trónra.⁴⁵¹ Az 1390-es évek második felében Vencellel szemben már nem csak rokonai léptek fel, hanem a német választófejedelmek is. A választófejedelmek által Vencel ellen beterjesztett panaszok sorában már 1397. decemberében szerepelt, hogy Vencel

⁴⁴³ A Német Lovagrend első magyarországi szerepléséről legújabbban I. *Pósán László*: A Német Lovagrend története... i. m. 21-43.

⁴⁴⁴ CDP VI., Nr. 49.

⁴⁴⁵ CDP VI., Nr. 50.

⁴⁴⁶ Die Staatsverträge des Deutschen Ordens in Preußen im 15. Jahrhundert. Bd. 1-2. (1398-1467) Registerband. Marburg, 1970. (a továbbiakban: Staatsverträge), itt: Bd. 1., Nr. 2.

⁴⁴⁷ *Johann von Posilge*: SRP III., 222., 230. o.

⁴⁴⁸ Das Marienburger Tresslerbuch. (Hg. v.: *E. Joachim*) Königsberg, 1896. (a továbbiakban: TB) 34. o.

⁴⁴⁹ Itinerar, 64-66. o.

⁴⁵⁰ *Johann von Posilge*: SRP III., 240. o.

⁴⁵¹ CDP VI., Nr. 86.

Krakkóval szövetségbe lépett a Német Lovagrend és Zsigmond ellen.⁴⁵² 1400-ban a fejedelmek lemondatták Vencelt, és a rajnai választót, Ruprechtet emelték a trónra.⁴⁵³

A nagyarányú keleti hódítások után 1401-ben Witold ismét felújította szövetségét unokatestvérével, Jagellóval, mert a Német Lovagrendnek átengedett Samagitia ügye litván belpolitikai feszültséggel fenyegetett, ezért egyértelműen a samagitiai felkelők oldalára állt. A Birodalomban ezt a lovagrend úgy állította be, hogy Witold valójában mégis pogány, ahogyan Jagelló is „apostata”.⁴⁵⁴ Az elkövetkező két évben kiújult a háborúskodás a lovagok és Litvánia között, s ebben a helyzetben az új német uralkodó, Ruprecht – egyértelműen a Rend mellett foglalva állást – megerősítette annak korábbi kiváltságait.⁴⁵⁵

Zsigmond magyar király diplomáciai aktivitása a német királyi cím és a Csehország élére állítandó birodalmi helytartói méltóság elnyerésére irányult, de mindkét kísérlete kudarccal végződött, sőt magyarországi ellenzéke 1401-ben néhány hónapra fogságba vetette, majd 1402-ben III. Károly fiát, Durazzói Lászlót ellenkirállyá választotta.⁴⁵⁶ Jagelló királlyal is megromlott a viszony, aki 1401-ben ismét felvetette magyar trónigényét.⁴⁵⁷ A következő évtől házassági elképzeléseik révén Zsigmond és Jagelló között újra rokoni szálak alakultak: Zsigmond Cillei Hermann legkisebb lányát, Borbálát jegyezte el, a lengyel király pedig Cillei Hermann unokahúgát vette feleségül,⁴⁵⁸ de ennek ellenére politikai közeledés nem történt. Magyarországi ellenfeleinek leveréséhez, zsoldosok kiállításához Zsigmondnak sürgősen pénzre volt szüksége, így ez a tényező is szerepet játszott abban, hogy ismét szorosabbra fűzte kapcsolatát a Német Lovagrenddel. Ennek első, kézzel fogható eredménye 1402. szeptember 29-én született meg, amikor Brandenburg uraként 63 200 magyar aranyforintért elzálogosította a lovagoknak Neumarkot.⁴⁵⁹

A Rend ennek az új területnek a megszerzésével a lengyel-litván unióval szembeni hatalmi pozícióját igyekezett erősíteni és közvetlen összeköttetést teremtett a Birodalommal.⁴⁶⁰ Neumark elzálogosítását Krakkóban igen rossz szemmel nézték, s Jagelló készen mutatkozott arra, hogy akár katonai erővel is támogassa Vencelt. Szándéka komolyságának bizonyítékeként 1403-ban csapatokat küldött Magyarországra. A Tátra vidékéig nyomult előre, de a kusza és bizonytalan magyar helyzet miatt további lépésekre nem vállalkozott.⁴⁶¹ Zsigmond, vagy a Német Lovagrend elleni komolyabb

⁴⁵² Deutsche Reichstagsakten. Ältere Reihe (1376-1486). Bde. 7-9. Deutsche Reichstagsakten unter Kaiser Sigmund. 1-3. Abt. (Hg. v.: D. Kerler) Gotha, 1878-1887. (a továbbiakban: RTA), itt: RTA 3., Nr. 9.

⁴⁵³ J. Leuschner: Deutschland... i. m. 203. o.

⁴⁵⁴ Johann von Posilge: SRP III., 242. o.

⁴⁵⁵ LUB IV., Nr. 1633.

⁴⁵⁶ Mályusz Elemér: Zsigmond király... i. m. 52-53. o.

⁴⁵⁷ H. Boockmann: Johannes Falkenberg... i. m. 86. o.

⁴⁵⁸ Mályusz Elemér: Zsigmond király... i. m. 50. o.

⁴⁵⁹ Staatsverträge 1., Nr. 17.

⁴⁶⁰ H. Grundmann: Wahlkönigtum, Territorialpolitik und Ostbewegung im 13. und 14. Jahrhundert. München, 1979. 286. o.

⁴⁶¹ J. K. Hoensch: König/Kaiser Sigismund... i. m. 10. o.

katonai akciókba azért sem kezdett, mert nem számíthatott unokatestvére, Witold támogatására, aki akkoriban ismét orosz hadjáratra készült. Hátországának biztosítása érdekében 1404 májusában megint békét kötött a lovagrenddel, s újra átengedte Samagitia tartományt, a lovagok pedig megint küldtek csapatokat a Moszkva elleni akcióra. Samagitia élére a Rend Michael Kuchmeister (a későbbi nagymester) személyében egy Vogtot állított.⁴⁶² 1403 őszére Magyarországon vereséget szenvedtek a felkelők, s 1405-től Zsigmondnak egyértelműen sikerült stabilizálnia uralmát. Timur Lenk 1402 júliusában Angoránál aratott győzelme következtében átmenetileg a török fenyegetés is megszűnt, így minden figyelmét a cseh és német ügyeknek szentelhette.⁴⁶³

Samagitia esetében a Lovagrend újból szembe találta magát a korábbi hely-zettel: Witold lemondott ugyan a tartományról, de most sem szakította meg kapcsolatait a lovagokkal szemben álló samagitiai erőkkel, akik az ő és a krakkói udvar bátorítására 1407-ben széles körű propagandát kezdtek Európában a Német Lovagrend ellen.⁴⁶⁴ Ulrich von Jungingen, az akkor megválasztott új nagymester addig szerette volna a rend hatalmát megerősíteni, amíg a lengyel-litván unió viszonya még belső feszültségekkel volt terhelt.⁴⁶⁵ 1408-ban Witold befejezte moszkvai hadjáratát, s ennek következtében 1409 nyarán ismét válságosra fordult Samagitia ügye, ahol a litván fejedelem támogatásával felkelés tört ki a lovagrend uralma ellen.⁴⁶⁶

A lengyel-litván állammal való nagy összecsapásra a Német Lovagrend még nem volt felkészülve, ahogyan a másik félnek is szüksége volt még némi időre, így 1409. június 24-én egy évre szóló fegyverszünetet kötöttek.⁴⁶⁷ Jagelló megígérte, hogy ezen időszak alatt nem támogatja a samagitiai felkelőket, sem egyéb pogányokat. Diplomáciai szempontból ez a Német Lovagrend sikerét jelentette: az 1407. évi samagitiai propagandával ellentétben most azt rögzítették, hogy a tartomány földjén a Rend nem hódítóként jelent meg, hanem – korábbi érvelésének megfelelően – a kereszténység védelmezőjeként. Új elemet jelentett viszont a lovagok európai propagandájában, hogy Jagelló és Witold nem a római, hanem az ortodox egyházat támogatják, ezért „ha a litvánok közül egy római katolikus, akkor 100 másik ortodox”.⁴⁶⁸ A széles körű propagandatevékenység mellett a thorni komturnak adott nagymesteri instrukciók (1409. június 15.) tanúsága szerint a lovagok a lengyel nemesség egy részét is szerették volna megnyerni maguknak.⁴⁶⁹ Lengyelország ugyancsak aktív propagandát folytatott, s érvelése szerint a Német Lovagrend csak világi uralma kiterjesztésére, s nem a kereszténység litvániai megszilárdítására törekszik. A hit valódi terjesztését csak a lengyel király és a litván fejedelem szorgalmazza.

⁴⁶² *Johann von Posilge*: SRP III., 282-283. o.

⁴⁶³ *Rázsó Gyula*: A Zsigmond-kori... i. m. 416. o.

⁴⁶⁴ *H. Boockmann*: Johannes Falkenberg ... i. m. 82. o.

⁴⁶⁵ *J. K. Hoensch*: König/Kaiser Sigismund... i. m. 11. o.

⁴⁶⁶ *H. Boockmann*: Johannes Falkenberg... i. m. 84. o.

⁴⁶⁷ Staatsverträge I., Nr. 74.

⁴⁶⁸ CEV Nr. 999.

⁴⁶⁹ Uo. Nr. 409.

A status quo alapján megkötött fegyverszünet ideje alatt Vencel cseh királynak kellett volna a felek között döntőbíráskodni. Vencel nem tudott belenyugodni a német korona elvesztésébe, így a békeközvetítés vállalásával igyekezett „császári” minőségben fellépni.⁴⁷⁰ A német királyi címre azonban öccse, Zsigmond is pályázott, aki e cél érdekében nem döntőbíróként, hanem a Német Lovagrend védelmezőjeként kívánt fellépni. Mindezt politikai célú propagandának szánta a német fejedelmek irányában.

A Birodalomban a Rend nagy népszerűségnek örvendett a nemesség körében, mert a másod- és harmadszülött nemesi ifjak annak szolgálatában találtak maguknak karrierlehetőséget, rangjukhoz, származásukhoz méltó életkörülményeket.⁴⁷¹ A politikai ambíciók mellett Zsigmond állásfoglalásában a lovagrend pénze is komoly érvként jelent meg, amire igen nagy szüksége volt német királlyá választása érdekében. A magyar uralkodó jóindulatának és támogatásának biztosítására 1409-ben a Német Lovagrend vállalta, hogy Neumark után 40 000 aranyforinttal magasabb zálogösszeget fizet azonnal, és további 6 000 aranyforint kifizetésére tett ígéretet.⁴⁷²

Hosszú tárgyalások után 1409. december 20-án Budán Zsigmond katonai tartalmú, Lengyelország-ellenes szövetséget kötött a Renddel, melyet Werner von Tettingen elbingi komtur, főispotályos, és Albrecht von Schwarzburg thorni komtur képviselt. A megállapodás értelmében Zsigmond ígéretet tett arra, hogy háború esetén fegyveres erővel is támogatja a lovagokat, amennyiben Jagelló király pogányokat, vagy szakadárokat (schismaticusokat) is felvonultat seregében.⁴⁷³ Mivel a lengyel-litván állam számos ortodox, sőt – a tatároktól elfoglalt területeken – pogány alattvalóval is rendelkezett, a szerződés kétségtelenül az unió ellen irányult. A lovagrend melletti elkötelezettségét Zsigmond azzal is demonstrálta, hogy Cillei Borbálától született lányának a rend követői lettek a keresztapái.⁴⁷⁴ A lovagok pénze, s németországi népszerűsége a döntőbírói szerepre felkért Vencel állásfoglalását is befolyásolta. 1410. február 15-én egyértelműen a lovagrendnek kedvezett: felszólította a lengyel királyt, hogy ne szövetkezzen pogányokkal és szakadókkal, s megerősítette a lovagokat Samagitia és Dobrin birtokában.⁴⁷⁵ Egy későbbi forrás szerint a Rend mindezért 60 000 aranyforintot ígért Vencelnek.⁴⁷⁶

A döntőbírói ítéletet Jagelló nem ismerte el igazságosnak és jogszerűnek. 1410 tavaszától Vencel helyett Zsigmond is kísérletet tett a felek közötti közvetítésre. Garai Miklós nádor és a lengyel származású Stibor vajda mellett e cél érdekében a lengyel királyné nagybátyját, Cillei Hermannt is igénybe vette, de próbálkozása kudarccal végződött.⁴⁷⁷ A fegyverszüneti és közvetítői tárgyalások ideje alatt már konkrét katonai

⁴⁷⁰ *Font Márta*: A német lovagrend... i. m. 82. o.

⁴⁷¹ *J. K. Hoensch*: König/Kaiser Sigismund... i. m. 11. o.

⁴⁷² Staatsverträge I., Nr. 64.

⁴⁷³ Uo. Nr. 77.

⁴⁷⁴ *J. K. Hoensch*: König/Kaiser Sigismund... i. m. 11. o.

⁴⁷⁵ Staatsverträge I., Regest. 80.

⁴⁷⁶ Die Berichte der Generalprokuratoren des Deutschen Ordens an die Kurie 1-2. (Bearb. v.: *K. Forstreuter, H. Koeppe*) Göttingen, 1960-1961. (a továbbiakban: Berichte), itt: Berichte 2., Nr. 59.

⁴⁷⁷ *Font Márta*: A német lovagrend... i. m. 84. o.; *Mályusz Elemér*: Zsigmond király... i. m. 83. o.

előkészületek történtek: 1410 áprilisában Zsigmond 1500 lovat küldött a sziléziai származású Kristof Gersdorffal Poroszországba, a lovagrend megbízottai Sziléziában, Prágában és Bécsben fegyvereket s egyéb katonai felszereléseket vásároltak, Ulrich von Jungingen nagymester pedig Jagelló király öccsével, Svitrigailasszal kezdett szövetségi tárgyalásokat.⁴⁷⁸ A lengyel-litván állam felbomlásztásának szándékával – római királlyá választásának reményére alapozva – Zsigmond királyi címet s koronát ígért Witold litván fejedelemnek.⁴⁷⁹ A megfoghatatlan ígéretnél azonban Witold számára belpolitikai okokból sokkal fontosabb kérdés volt Samagitia visszaszerzésének ügye.

Mivel 1410 tavaszának végére nyilvánvalóvá vált, hogy mindkét fél elkötelezte magát a háború mellett, Zsigmond hazarendelte a Lengyelországban tartózkodó alattvalóit, s minden lengyelt kitiltott országából.⁴⁸⁰ A közelgő „nagy” háborúról azonban Zsigmond figyelmét fontosabb események vonták el: 1410. május 8-án meghalt Ruprecht király, így minden erejével római királlyá választására törekedett.

1410. június 24-én napnyugtakor lejárt az előző évben kötött fegyverszünet a Német Lovagrend és Lengyelország között, s július 7-én a lengyel-litván hadak átlépték Poroszország határait. A csapatmozgások megindulását követően 1410. július 12-én Zsigmond hadat üzent Jagelló királynak, és Stibor vajda vezetésével egy kisebb magyar haderő betört Dél-Lengyelországba, de igen hamar kudarcot is vallott.⁴⁸¹ 1410. július 15-én Tannenbergnél (Grünwald) a Német Lovagrend súlyos vereséget szenvedett a lengyel-litván erőktől.⁴⁸² A kudarcról még nem értesült, de már német uralkodóvá választott Zsigmond viszont 1410. augusztus 2-án a háborús kiadások finanszírozására, s hogy jobb fizetőeszköz birtokában könnyebben tudjon zsoldosokat toborozni, engedélyezte a Német Lovagrendnek, hogy magyar mintájú aranypénzt veressen.⁴⁸³ Magára az engedélyre azért volt szükség, mert Németországban az aranypénzverés eredetileg uralkodói privilégium volt, s csak az 1356. évi aranybulla adta meg a választófejedelmeknek is ezt a jogot, de másoknak nem.⁴⁸⁴ A háború idején a Német Lovagrend a Birodalomhoz való tartozását hangsúlyozta, ezért szüksége volt uralkodói engedélyre. A frissen megválasztott Zsigmond nem tudta katonai erővel is támogatni a lovagokat, hanem a Birodalom fejedelmeit, nemeseit és városait szólította fel erre.⁴⁸⁵

⁴⁷⁸ *Font Márta*: A német lovagrend... i. m. 83-84. o.

⁴⁷⁹ *Z. H. Nowak*: Polityka pólnoczna...i. m. 98. o.; *H. Boockmann*: Johannes Falkenberg... i. m. 89.

⁴⁸⁰ *J. K. Hoensch*: König/Kaiser Sigismund... i. m. 12. o.

⁴⁸¹ *Mályusz Elemér*: Zsigmond király... i. m. 83. o.; *Rázsó Gyula*: A Zsigmond-kori... i. m. 429. o.

⁴⁸² Az ütközetről bővebben l.: *S. M. Kuczynski*: Wielka wojna z Zakonem Krzyzackim w latach 1409-1411. Warszawa, 1966.; *G. Evans*: Tannenberg 1410-1414. London, 1970.; *S. Ekdahl*: Die Schlacht bei Tannenberg 1410. (Quellenkritische Untersuchungen, Bd. 1.) Berlin, 1987.; *C. Krollmann*: Die Schlacht bei Tannenberg. Ihre Ursachen und ihre Folgen. Königsberg, 1910.; *Font Márta*: A német lovagrend... i. m. 99-139. o.

⁴⁸³ *E. Joachim – W. Hubatsch*: Regesta historico-diplomatica Ordinis S. Mariae Theutonicorum 1198-1525. Pars II.: Regesta Privilegiorum Ordinis S. Mariae Theutonicorum. Mit einem Anhang: Papst- und Konzilsurkunden. Göttingen, 1948. (A továbbiakban: Regesta II.) Nr. 1672.

⁴⁸⁴ *E. Nau*: Epochen der Geldgeschichte. Stuttgart, 1972. 49. o.

⁴⁸⁵ Regesta Imperii XI. Die Urkunden Kaiser Sigmunds (1410-1437) Bd. 1-2., (Hg. v.: *J. H. Böhm*) Innsbruck, 1896-1900. (a továbbiakban: RI XI), itt: RI XI/1., Nr. 10.

Zsigmond és a Német Lovagrend 1410 után

Az érdemi segítség elmaradása miatt a lovagok, illetve azt követően, hogy a lengyel-litván erők sikertelenül ostromolták Marienburgot, Jagelló király részéről is egyaránt hajlandóság mutatkozott a háború befejezésére. 1411. február 1-én megkötötték az ún. első thorni békét. Az egyértelmű katonai vereség körülményei ellenére a békefeltételek korántsem voltak súlyosak a lovagrendre nézve. A dobrini föld a lengyel koronához került, Samagitia Jagelló és Witold életének végéig Litvánia része lett (úgy, hogy haláluk után ismét visszakerül majd a Rend fennhatósága alá), de ezen kívül egyéb komoly területi veszteség nem érte a lovagokat.⁴⁸⁶ A foglyokért és a lengyelek által megszállt várak kiürítéséért azonban a lovagrend 100 000 Schock cseh garast tartozott fizetni.⁴⁸⁷ A Zsigmond akarata és beleegyezés nélkül kötött béke azzal fenyegetett, hogy közvetlen lengyel támadás érheti Magyarországot. A helyzetet az is súlyosbította, hogy délen kiéleződött a viszony Velencével. Wolfgang von Stromer szerint Zsigmond Velence elleni, jórészt gazdasági háborúja a középkor első átfogó gazdaságpolitikai terve volt, mely azt célozta, hogy Európa kereskedelmi, szállítási és közlekedési rendszerét a Birodalom és a magyar királyság érdekeinek megfelelően formálja át.⁴⁸⁸ Mivel az 1410. március 31-i marienburgi megállapodás ellenére, mely szerint a Német Lovagrend Zsigmond tudta és beleegyezése nélkül nem köt különbékét Lengyelországgal, a Rend mégis megállapodott Jagelló királlyal, átmenetileg hűvösebbé vált a viszony a római király és a lovagok között. Zsigmond, elődeihez hasonlóan, a Birodalom részének tekintette Poroszországot, s nem nézte jó szemmel annak az uralkodói politikától eltérő lépéseit.⁴⁸⁹ A revansvágy miatt azonban a Német Lovagrend nem akarta elveszíteni a német uralkodó jóindulatát és támogatását, ezért az 1411. szeptember 7-én megkötött szerződésben hajlandó volt az addigiaknál még többet fizetni Neumark után.⁴⁹⁰ Mindezt Velencében úgy értelmezték, hogy Zsigmond Velence elleni háborúját a Német Lovagrend finanszírozza.⁴⁹¹

A thorni békét követően a helyzet józan mérlegelése után Zsigmond, mint római király, a Rend és Lengyelország közötti tartós béke megteremtésére, s ezzel együtt a magyar-lengyel viszony rendezésére törekedett. A Lengyelországgal való megbékélés Zsigmond számára három nagy cél elérésének volt az előfeltétele: a törökkel szembeni hatékonyabb fellépéshez, az egyházszakadás megszüntetéséhez és az univerzális császári hatalom eszményéből következően a római és a görög egyház közötti unió létrehozásához.⁴⁹²

⁴⁸⁶ Staatsverträge 1., Nr. 83.

⁴⁸⁷ Uo., Nr. 84.

⁴⁸⁸ W. v. Stromer: Zsigmond császár Velence elleni kontinentális zárlata és a nemzetközi kereskedelmi utak áthelyeződése. In: *Századok* 1987/4., 639. o.

⁴⁸⁹ Staatsverträge 1., Nr. 86., 87., 89.

⁴⁹⁰ Uo. Nr. 67.

⁴⁹¹ Berichte 2., Nr. 61.

⁴⁹² J. K. Hoensch: König/Kaiser Sigismund... i. m. 13. o.

Az 1412. január 4-8. közötti tárgyalásokon az új háborúra készülődő Német Lovagrend nagymestere, Heinrich von Plauen, 300 000 guldent kínált fel Zsigmondnak, hogy a Rend számára zsoldosokat fogadjon fel.⁴⁹³ Zsigmond azonban 375 000 aranyban szabta meg a lovagoknak nyújtandó katonai segítség árát, de csak akkor, ha Lengyelország támadná meg Poroszországot, s úgy, ha a Rend az összegből 25 000 guldent azonnal ki is fizet.⁴⁹⁴ Ezek a feltételek már a krakkói udvarral való megbékélés előkészítését szolgálták, s azt jelezték, hogy korábbi politikájával ellentétben Zsigmond nem hajlandó katonailag is részt venni Heinrich von Plauen tervezett támadó háborújában. A másik oldalon Jagelló király is jelzésértékű politikai lépést tett: felbontotta a Velencével még a háború elején kötött szövetséget.

A kölcsönös, közeledést szolgáló lépések után 1412 márciusában a két uralkodó Lublinban találkozott, ahol március 15-én békeszerződést írtak alá,⁴⁹⁵ melyhez egy hónappal később a litván fejedelem is csatlakozott.⁴⁹⁶ Moldva, Podólia és Volhinia államjogi kérdésében Zsigmond engedményeket tett: a területek a szerződő felek élete végéig a lengyel-litván állam fennhatósága alá tartoznak, azt követően pedig döntőbírói ítéletnek kell rendeznie későbbi hovatartozásukat. A Moldva feletti lengyel hűbéri fennhatóságot Zsigmond azzal a kikötéssel ismerte el, hogy annak fejedelme köteles a magyar királyt fegyveresen segíteni a török elleni harcokban. Ha ennek nem lenne eleget, Magyarország és Lengyelország felosztja egymás között Moldvát. A lengyel-lovagrendi viszonyt Zsigmond döntőbíróként kívánta rendezni, úgy, hogy a thorni békében foglalt pénzügyi követeléseket a lovagoknak lehetőleg ne kelljen teljesíteniük. Már 1412. március 25-én azt javasolta Jagellónak, hogy a Német Lovagrend és Krakkó vitáját bizzák az ő döntésére. A thorni béke pénzügyi előírásai esetleges elvetésének terve miatt 50 lengyel és litván előkelő határozottan a Renddel szemben foglalt állást, s megbeszélésüknek volt egy titkos záradéka is, mely szerint Poroszországot fel kell osztani Lengyelország és Litvánia között. Ahogy a lovagrendben, a lengyel-litván államban sem volt a megbékélésnek osztatlan a támogatottsága. A megbeszélésről – egyértelműen politikai nyomásgyakorlásként – Zsigmond tájékoztatta a nagymestert, s nyomatékosan figyelmeztette, ne indítson háborút Jagelló, vagy Witold ellen. Ugyanakkor kezeskedett arról, hogy a krakkói udvar betartja a békét, Jagelló király előtt pedig a Német Lovagrendért vállalt kezességet.⁴⁹⁷

Azt követően, hogy Zsigmond elzárkózott a Rend támogatásától, Heinrich von Plauen nagymester a Birodalomban igyekezett szövetségeseket keresni. Küldötte, a thorni Hauskomtur Németországban azzal érvelt, hogy Jagelló király tatárokkal és egyéb pogányokkal, valamint szakadárokkal vonult hadba, ezért továbbra sem lehet benne megbízni.⁴⁹⁸ Mivel Zsigmond hajlandónak mutatkozott ezzel a királlyal egyezkedni, a Német Lovagrend nem tartotta a római királyt megfelelő döntőbírónak. Szívesebben

⁴⁹³ Staatsverträge 1., Nr. 86.

⁴⁹⁴ Regesta II., Nr. 1720.; Berichte 2., Nr. 87.

⁴⁹⁵ Staatsverträge 1., Nr. 90.

⁴⁹⁶ Staatsverträge 1., Nr. 92.

⁴⁹⁷ RI XI/1., Nr. 200.

⁴⁹⁸ *H. Boockmann: Johannes Falkenberg... i. m. 96. o.*

látta volna e szerepben XXIII. János pápát. A latin kereszténységet megosztó egyházszakadás azonban akkor még nem tette lehetővé a pápai tekintélyre alapozott döntőbíráskodást, ezért – fenntartásai ellenére – 1412 májusában a nagymester mégis elküldte követeit Budára. Igazi célja azonban csak időnyerés volt. Heinrich von Plauen új háborúra készült. A lovagrendi küldöttséget Johann von Wallenrode rigai érsek és Michael Kuchmeister nagymarsall vezette.

A döntőbíráskodási tárgyalás 1412. június 5-én kezdődött. Mindkét fél hosszú, pontokba foglalt panaszlistákat terjesztett elő, leginkább a határookra vonatkozóan.⁴⁹⁹ Az 1412. augusztus 24-én megszületett döntőbírói ítélet lényegében megerősítette a thorni békét. Zsigmond állásfoglalása szerint a hadifoglyokat hat hónapon belül ki kell cserélni, Samagitia pedig Jagelló és Witold halála után visszaszáll a lovagrendre. Poroszországban az addig is nagy önállósággal rendelkező ermlandi és lesloui püspökségek jogállása – a lovagok törekvéseivel ellentétben – változatlan maradt.⁵⁰⁰ Mivel a Rend Lengyelországnak még csak a hadisarc felét fizette ki, a hiányzó másik fél kifizetését Zsigmond magára vállalta. 1412. augusztus 30-án adóslevelet állított ki Jagelló királynak 50 000 Schock cseh garas kifizetésére. A Velencével 1411 óta folyó háború miatt azonban nem rendelkezett a szükséges készpénzzel, ezért a lovagrendtől átvállalt adósság nagyobb részének teljesítésére 37 000 Schock cseh garas értékben 13 szepesi települést elzálogosított Jagelló királynál.⁵⁰¹ A lovagok viszont kötelezettséget vállaltak arra, hogy a Zsigmond által hitelezett pénzt négy részletben 1414. október 29-ig visszafizetik, de nem 50 000, hanem 62 000 Schock cseh garast, azaz közel 235 000 magyar aranyforintot.⁵⁰² A vitatott határkérdések rendezésére 1412 őszén Zsigmond a kor ismert magyar jogtudósa, Makrai Benedek vezetésével küldöttséget menesztett Lengyelországba és Poroszországba, melyet felhatalmazott a helyi kérdésekben való döntőbíráskodás jogával.⁵⁰³

A budai döntőbíráskodás egyik felet sem elégítette ki: Jagelló király Kulmerland és Pomeránia földjére is szerette volna kiterjeszteni hatalmát, a Német Lovagrend pedig vissza akarta szerezni Samagitiát. A döntés alapvetően Zsigmond politikai érdekeit tükrözte. Német uralkodóként nem viszonyulhatott egyértelműen elutasítóan a Birodalomban népszerű lovagrendhez, pénzügyi érdekei is erre sarkallták, ugyanakkor viszont Lengyelországgal sem szerette volna a viszony megromlását, a Velence és a török fenyegetés mellett egy újabb kétfrontos háború kockázatát. Az egyházszakadás megszüntetésére irányuló erőfeszítései szintén a helyzet konszolidálását tették szükségessé: a kérdés rendezéséhez szükséges egyetemes zsinat összehívásához minden állam klerikusainak jelenlétére szükség volt.⁵⁰⁴ Zsigmond kompromisszumra törekvő

⁴⁹⁹ Lengyelország 81, Mazóvia 25, a Német Lovagrend 43, a stolpi herceg pedig 16 pontba gyűjtötte össze panaszait. L.: *H. Boockmann: Johannes Falkenberg...* i. m. 96-99. o.; *J. K. Hoensch: König/Kaiser Sigismund...* i. m. 15-16. o.

⁵⁰⁰ Staatsverträge I., Nr. 94.; Regesta II., Nr. 1746., 1747.

⁵⁰¹ RI XI/1., Nr. 365., 380.

⁵⁰² *J. K. Hoensch: König/Kaiser Sigismund...* i. m. 16. o.

⁵⁰³ RI XI/1., Nr. 363.

⁵⁰⁴ *J. K. Hoensch: König/Kaiser Sigismund...* i. m. 16. o.

döntőbíráskodása nem csak az érintetteket nem elégítette ki, hanem a Német Lovagrenden belül is komoly ellentétekhez vezetett. Heinrich von Plauen nagymester ragaszkodott a maximális célok eléréséhez, akár háború révén is, a nagymarsall viszont, a realitásokat figyelembe véve, szóvá tette egy újabb háború költségeit, annak finanszírozhatatlanságát és politikai következményeit. Álláspontja szerint a katonai erőviszonyok mérlegelésével nagyon is kétséges egy esetleges háború sikeres megvívása, s a helyzet politikai szempontból is reménytelen. A Rend gyakorlatilag elszigetelt, érdemi támogatást sehonnan sem remélhet. Michael Kuchmeister jól látta azt, hogy a balti térségben a kereszténységet már nem lehet kizárólag a Német Lovagrenddel azonosítani, a kép ennél sokkal árnyaltabb és összetettebb. Tapasztalatai egyértelműen meggyőzték arról, hogy sem Zsigmond, sem pedig a birodalmi fejedelmek érdekei nem esnek egybe minden esetben a Rend érdekeivel.⁵⁰⁵

A Makrai Benedek által vezetett, határkérdéseket vizsgáló bizottság döntéseit, melyek a vitatott Welun és Memel várát Samagitiához, azaz Litvániához tartozónak minősítették, nézetkülönbségeik ellenére a nagymester és a nagymarsall egyaránt elutasította. Makrai Benedek tevékenysége a Renden belül megerősítette Heinrich von Plauen helyzetét, aki 1413 szeptemberében megbízottakat küldött Németországba zsoldosok toborzására.⁵⁰⁶ Lengyelország álláspontja sem a kompromisszum irányába mutatott. A Német Lovagrend tartozását ugyan Zsigmond magára vállalta, ennek ellenére 1413. február 5-én Jagelló király arra szólította fel a nagymestert, hogy fizesse meg a még fennálló 13 000 Schock cseh garast.⁵⁰⁷

1413 októberében Heinrich von Plauen csapatokat vonultatott fel a mazóviai határra, de az új háború tervét és időzítését a lovagrend vezetőinek többsége mellett a zsoldosvezérek, a rigai érsek és a poroszországi rendek is elleneztek.⁵⁰⁸ A lovagrend tisztségviselőinek többségét maga mögött tudva Michael Kuchmeister nagymarsall visszarendelte a már mozgásba lendült csapatokat, s amikor ezért a nagymester felelősségre akarta vonni, 1414. január 7-én a Rend vezetőinek testülete leváltotta tisztségéből a nagymestert. Utódául Michael Kuchmeisteret választotta meg.⁵⁰⁹

Az újból kiéleződő helyzet megoldására Zsigmond 1414. január 15-ére ismét döntőbíráskodásra szólította a feleket Budára.⁵¹⁰ A döntőbíráskodással az esztergomi érseket és Garai nádort bízta meg, de az ügy most még bonyolultabbnak ígérkezett, mint 1412-ben. A thorni békével ellentétben a lengyel fél komoly területi követelésekkel állt elő: Kulmerland, Pomeránia és Mihelau tartományok mellett még Jagelló halála után sem volt hajlandó lemondani Samagitiáról. Az újabb döntőbíráskodás előtt az új nagymester személyesen is találkozott a lengyel királlyal, de megbeszéléseik

⁵⁰⁵ *H. Boockmann*: Johannes Falkenberg... i. m. 100-102. o.

⁵⁰⁶ *H. Boockmann*: Johannes Falkenberg... i. m. 102-103. o.

⁵⁰⁷ Regesta II., Nr. 1766.

⁵⁰⁸ *H. Helbing*: Ordensstaat, Herzogtum Preußen und preußische Monarchie. In: Preußen. Epochen und Probleme seiner Geschichte. (Hg. v.: *R. Dietrich*) Berlin, 1964. 1-30. o., itt: 15-16. o.

⁵⁰⁹ Erről részletesebben l.: *W. Nöbel*: Michael Kuchmeister. Hochmeister des Deutschen Ordens 1414-1422. (Quellen und Studien zur Geschichte des Deutschen Ordens, Bd. 5.) Bad Godesberg, 1969.

⁵¹⁰ RI XI/1., Nr. 870.

eredménytelenül végződtek. Micheal Kuchmeister nem akart mindent egy lapra feltenni, s kizárólag Zsigmond döntésére hagyatkozni, ezért a küszöbön álló egyetemes zsinat elé is be kívánta terjeszteni a vitás ügyeket. A megadott határidőre, 1414. június 24-re nem született ítélet, mert az egyik döntőbíró, az esztergomi érsek megbetegedett, Lengyelország pedig nem volt érdekelt abban, hogy a per a határidőn túlra húzódjon. Jagelló király attól tartott, hogy a döntés számára lesz kedvezőtlenebb, így annak elmaradása miatt 1414. július 18-án deklarálta a háborút a Német Lovagrenddel, július 25-én pedig a lengyel–litván hadak átlépték Poroszország határait.⁵¹¹

Az új háború az egyetemes zsinat összehívásának sikerességét is fenyegette, ezért Zsigmond, aki minden erejét és figyelmét annak szentelte, erőteljes nyomást gyakorolt a felekre a harcok beszüntetése érdekében, vitás ügyeket pedig a zsinat döntőbíráskodása elé idézte. 1414. október 7-én a nyugat-poroszországi Strassburgban a pápai legátus jelenlétében a felek két évre szóló fegyverszünetet kötöttek, s megállapodtak abban, hogy ügyüket a zsinat döntőbíráskodására bízzák.⁵¹² Ezzel elhárult az a veszély, hogy akár a lovagrend, akár a lengyel-litván állam távol marad a zsinatról. A fegyverszünet megkötése után Michael Kuchmeister elküldte megbízottait Konstanzba.⁵¹³

A konstanzi zsinat az egyházi zsinat és a birodalmi gyűlés sajátos keverékét jelentette, ahol Zsigmond egyházi és birodalmi kérdésekről, reformokról egyaránt tárgyalni akart. Ennek jegyében például 1414. augusztus 5-én a Hanza-városok képviselőit is meghívta.⁵¹⁴ Az észak-európai kereskedelmet uraló Hanzától Velence-elleni nagyszabású terveikhez akart támogatást szerezni.⁵¹⁵ Ahogyan Konstanzban zsinat és egyfajta birodalmi gyűlés is volt egyidejűleg, a lengyel-lovagrendi viták is megoszlottak egyházi és világi részekre: a további litván misszió, valamint a határokat, kártérítéseket stb. érintő kérdésekre. Mindez hosszú, elhúzódó pereskedést előlegezett. A konstanzi zsinaton a Német Lovagrendet jórészt olyan személyek képviselték, akik 1412-ben a budai döntőbíráskodáson is részt vettek: Johannes Wallenrod rigai érsek, Konrad von Egloffstein németmester, Johann von Welden Trappier, christburgi komtur, Peter von Wormditt, a Rend szentszéki főprokurátora, Johann Abezier ermlandi prépost, Kaspar Schuwenpflug ermlandi kanonok, Johann von Orsechau, a poroszországi nemesség képviselője, és Konrad Kasselhut, Kulm polgármestere. A lengyel küldöttségben is voltak olyanok, akik 1412-ben ott voltak Budán, mint például Andreas Laskary poseni püspök és Paulus Vladimiri, a krakkói egyetem rektora.⁵¹⁶

⁵¹¹ *W. Nöbel*: Michael Kuchmeister... i. m. 80. o.

⁵¹² Staatsverträge 1., Nr. 105.; RI XI/1., 1171., 1276.

⁵¹³ Staatsverträge 1., Nr. 107.

⁵¹⁴ *F. B. Fahlbusch*: Kaiser Sigmund und der europäische Norden. In: Sigmund von Luxemburg. Kaiser und König in Mitteleuropa 1387-1437. Beiträge zur Herrschaft Kaiser Sigismunds und der europäischen Geschichte um 1400. Vorträge der internationalen Tagung in Budapest vom 8-11. Juli 1987 anlässlich der 600. Wiederkehr seiner Thronbesteigung in Ungarn und seines 550. Todestages. (Hg. v.: *J. Macek - E. Marosi - F. Seibt*) Warendorf, 1994. 76-81. o., itt: 67-68. o.; *H. Boockmann*: Zur politischen Geschichte des Konstanzer Konzils. In: *Zeitschrift für Kirchengeschichte* 85 (1974), 53. o.

⁵¹⁵ *W. v. Stromer*: Zsigmond császár... i. m. 647. o.

⁵¹⁶ *H. Boockmann*: Johannes Falkenberg... i. m. 197-199. o.

A konstanzi zsinat összehívása jórészt Zsigmond érdeme volt, így nem meglepő, hogy ő játszotta a fő szerepet. 1414. május 11-én napirendre tűzte a lovagrend és Lengyelország ügyét, s emellett Carabella bíborosból, továbbá a lovagok, illetve Jagelló király küldöttségének tagjai közül egy-egy emberből bizottságot állított fel, hogy a megegyezés alapjait kidolgozzák. Az álláspontok közeledése helyett azonban az egyes küldöttségek inkább pártfogókat igyekeztek szerezni. A lengyelek szokatlanul bőkezű ajándékokkal próbálták a jelenlévők jóindulatát megnyerni. Feltehetően ez is közrejátszott abban, hogy XXIII. János pápa 1415. január 17-én a Német Lovagrend minden olyan kiváltságát visszavonta, amit az a XIII. századtól a litván és orosz területekre vonatkozóan a Szentszéktől kapott, majd öt héttel később Jagelló királyt nevezte meg az ortodoxok katolikus hitre térítésének igazi képviselőjeként.⁵¹⁷ A pénzzel bővebben rendelkező lengyel diplomácia eredményesebbnek bizonyult a klerikusok körében, mint a lovagrend.⁵¹⁸ Zsigmond viszont, ezt ellensúlyozandó, megerősítette a Német Lovagrendet kiváltságaiban, és mint a Birodalomhoz tartozót, a védelmébe is vette.⁵¹⁹

A porosz-lengyel ügy a zsinat fontosabb kérdései közé tartozott. A Rend főprokurátorának tájékoztatása szerint Zsigmond, sok más ügy mellett, harmadik helyen foglalkozott e problémával. Felszólította a feleket a strassburgi fegyverszünet betartására, s amíg párizsi és londoni tárgyalásain a százéves háború befejezését szeretne elérni, Lengyelország és a lovagrend a döntőbíráskodásra való felkészüléssel foglalkozott. A lengyel küldöttség Paulus Vladimiri elméleti fejtegetéseit készítette elő, a lovagok pedig Jagelló és Witold elleni érveiket szerkesztették egybe. Ezek között szerepelt egy domonkos szerzetes, Johannes Falkenberg „Satira” c. pamfletje is, amelyben azt fejtegette, hogy e két fejedelem valójában hitehagyott, mert szakadár és pogány alattvalóik is vannak, sőt korábban az oszmánokkal együtt támadták meg a keresztény Magyarországot.⁵²⁰ 1416. február 13-án Jagelló követei előadhatták panaszukat a zsinat plénuma előtt, a lovagrendnek a hónap végén (február 23-24.) nyílt lehetősége, hogy válaszoljon a vádakra. Ezzel egyidejűleg Zsigmond egyik legbizalmasabb tanácsadóját, VI. Frigyes nürnbergi várgrófot és Johann von Wallenrode rigai érseket Marienburgba küldte azzal a megbízással, ha a nagymester ígéretet tesz a Jagelló királlyal kötendő tartós békére, akkor ő hajlandó ismételtlen megerősíteni, hogy a Német Lovagrend és országa a Birodalomhoz tartozik. Ugyanakkor szeretne volna, ha a lovagrend visszaváltja Lengyelországtól az 1412-ben elzálogított szepesi városokat, és ingyen visszaadja Neumarkot. Ez utóbbi javaslatot Michael Kuchmeister visszaautasította.⁵²¹

A zsinat előtt folyó per miatt – Zsigmond közvetítésével – 1416. április 6-án Párizsban Lengyelország és a Német Lovagrend egy évvel meghosszabbította a

⁵¹⁷ J. K. Hoensch: König/Kaiser Sigismund... i. m. 18. o.

⁵¹⁸ H. Boockmann: Johannes Falkenberg... i. m. 197-202. o.

⁵¹⁹ RI XI/1., Nr. 1321.

⁵²⁰ H. Boockmann: Johannes Falkenberg... i. m. 216-217. o.

⁵²¹ Berichte II., Nr. 157.

strassburgi fegyverszünetet.⁵²² Konstanzban a lengyel fél azzal a javaslattal állt elő, hogy a Német Lovagrend, mely eredeti hivatását, a pogányok elleni harcot a Balti-tenger térségében már nem tudja gyakorolni, telepedjen át Ciprus szigetére, és harcoljon a török ellen. A Rend helyzetét gyengítette, hogy a mellette érvelő domonkos szerzetes, Johannes Falkenberg ellen eretnokség vádja merült fel.⁵²³ 1417. november 11-én V. Márton pápa megválasztásával sikerült megoldani az egyházszakadás kérdését. A Német Lovagrend is azon erők közé tartozott, amelyek V. Márton megválasztását támogatták, így tőle remélte ügyének kedvezőbb elbírálását. Zsigmond helyett, aki szorosabban a Birodalomhoz akarta kapcsolni Poroszországot, az új pápára szerette volna bízni a döntőbíráskodás vezetését. A lengyel küldöttség viszont – a fejlemények láttán – továbbra is Zsigmondot akarta döntőbíróvá. Az új pápa és a német uralkodó együttes közreműködésével 1417. május 14-én Lengyelország és a Német Lovagrend egy évvel ismét meghosszabbította a fegyverszünetet.⁵²⁴

1418. áprilisában V. Márton támogatását, aki inkább a lovagok érvelésének elfogadására hajlott, a Rend 500 arannyal „honorálta”.⁵²⁵ Az európai politikai közvélemény előtt a lengyel-litván fél is figyelemre méltó eredményt tudott felmutatni: Litvániában Witold fejedelem 1416 és 1417 folyamán két katolikus püspökséget alapított.⁵²⁶ A sikeres térítésekről az új pápa is elismerően szólt, s miután a zsinaton a görög egyház képviselőivel az esetleges unió kérdéséről kezdődtek megbeszélések, már nem kifogásolta, hogy Litvániában ortodox alattvalók is vannak.⁵²⁷ Konstanzban egyre inkább olyan kép alakult ki, hogy Európa északkeleti részére immár nem a Német Lovagrend, hanem Lengyelország és Litvánia terjesztheti ki a római kereszténységet. 1418. április 22-én a zsinat úgy ért véget, hogy a lengyel-lovagrendi viszály dolgában nem született érdemi döntés, vagy állásfoglalás.⁵²⁸

1418-ban Jagelló király megözvegyült, s továbbra sem volt fiúörököse. Ebben a helyzetben Witold önálló hatalmát igyekezett erősíteni, s ezért Zsigmondhoz, illetve a Német Lovagrendhez közeledett. Bátorításként Zsigmond ismételten litván koronával kecsegtette.⁵²⁹ Döntését elsődlegesen ezúttal is saját politikai céljai motiválták. 1419. augusztus 11-én meghalt bátyja, Vencel, s maga szeretett volna örökébe lépni, hogy a cseh korona és a választófejedelmi méltóság elnyerésével megerősítse helyzetét a Birodalmon belül. A cseh kérdés rendezéséhez meg akarta előzni mind a litván, mind pedig a lengyel udvar esetleges beavatkozását, ezért diplomáciai úton igyekezett „éket verni” Jagelló és Witold közé, emellett azonban mindkét fejedelemmel megpróbálta javítani viszonyát. Ebből a megfontolásból 1419. szeptemberében rövid látogatást is tett

⁵²² Staatsverträge 1., Nr. 113.

⁵²³ H. Boockmann: Johannes Falkenberg... i. m. 197. o.

⁵²⁴ Staatsverträge 1., Nr. 122.

⁵²⁵ Staatsverträge 1., Nr. 130.

⁵²⁶ LUB V., Nr. 2177.

⁵²⁷ H. Boockmann: Johannes Falkenberg... i. m. 214-215. o.

⁵²⁸ J. K. Hoensch: König/Kaiser Sigismund... i. m. 22. o.

⁵²⁹ F. B. Fahlbusch: Kaiser Sigismund... i. m. 77. o.

Lengyelországban.⁵³⁰ 1420 januárjában, hogy a cseh koronára támasztott igényét megerősítse, birodalmi gyűlést hívott össze Breslauban, amelyre a Német Lovagrendet is meghívta. A Luxemburg-párti katolikus cseh urak, a német világi és egyházi fejedelmek mellett harmickét birodalmi város is elküldte követeit.⁵³¹ Az előző évi egyeztetések után a lovagrend és Lengyelország egyaránt elfogadta, hogy vitás ügyekben a birodalmi gyűlésen újra Zsigmond döntőbíráskodjon.⁵³²

Általános meglepetésre Zsigmond egyértelműen a lovagrend javára ítelt: jogszerűnek ismerte el az 1411. évi thorni békét, érvénytelennek nyilvánította Jagelló területi követeléseit, a Rendet pedig arra szólította fel, hogy fizessen Lengyelországnak 25 000 magyar aranyforintot.⁵³³ A lengyel küldöttek azonnal tiltakoztak a döntés ellen, és annak érvénytelenítését kérték a pápától. A Szentszék azonban visszautasította a lengyel kérést. Zsigmond döntése abból a politikai megfontolásból fakadt, hogy a Birodalomban nagy népszerűségnek örvendő lovagrend javára történő ítélettel megszerezze a fejedelmek és a rendek támogatását a cseh korona elnyeréséhez. E támogatásra annál is inkább szüksége volt, mert Vencel halálát követően Csehországban kirobbant a huszita felkelés.⁵³⁴ Zsigmond attól tartott, hogy a helyzetet Jagelló király Szilézia és Morvaország megszerzésére akarja majd kihasználni. Azt követően, hogy 1420. július 14-én Vitkovnál Zsigmond vereséget szenvedett a huszitáktól,⁵³⁵ arra szólította fel a nagymestert, a litván fejedelmet és a lengyel királyt, hogy tartsák meg a békét.⁵³⁶ Az ősz folyamán, november 2-án, újabb vereséget szenvedett Vysehradnál.⁵³⁷

A sorozatos kudarcok után diplomáciai erőfeszítései arra irányultak, hogy megelőzze Jagelló és a husziták közeledését, sőt, ha lehetséges, ismét jó viszonyt alakítson ki a krakkói udvarral, s Lengyelországot is bevonja az eretnekek elleni háborúba.⁵³⁸ Ennek érdekében azt javasolta, hogy az 1420 júliusában ismét megözvegyült Jagelló vegye feleségül az elhunyt Vencel király özvegyét, hozományként pedig felajánlotta Sziléziát. A két uralkodó november végén személyesen is találkozott Breslauban, de megbeszéléseik eredménytelenül végződtek,⁵³⁹ mert a jelen lévő pápai nuncius, Antonio

⁵³⁰ J. K. Hoensch: König/Kaiser Sigismund... i. m. 23. o.

⁵³¹ R. Holtzmann: Der Breslauer Reichstag von 1420. In: *Schleisische Geschichtsblätter* 13 (1920), H. 1., 1-9. o., itt: 4. o.

⁵³² Regesta II., Nr. 1950., 1954, 1967., 2004.

⁵³³ Uo. Nr. 2017., 2018.; Deutsche Reichstagsakten unter Kaiser Sigmund. 1-3. Abt. (1410-1431) Bd. VII. (Hg. v.: D. Kerler) München-Gotha, 1878-1887. (a továbbiakban: RTA VII.) Nr. 276., erről bővebben l.: K. Neitmann: Die Grenzstreit zwischen dem Deutschen Orden und Polen um die Mühle von Leibitsch und die Drewenz. In: *Beiträge zur Geschichte Westpreußens* 10 (1987), 111-137. o.

⁵³⁴ F. Kavka: Bemerkungen zur Rolle des Hussitentums in Sigismunds europäischer Politik. In: Sigismund von Luxemburg. Kaiser und König in Mitteleuropa... i. m. 90. o.

⁵³⁵ J. K. Hoensch: Kaiser Sigismund. Herrscher an der Schwelle zur Neuzeit 1368-1437. München, 1996. 293. o.

⁵³⁶ RI XI/1., Nr. 4178., 4187., 4242.

⁵³⁷ J. K. Hoensch: Kaiser Sigismund... i. m. 294. o.

⁵³⁸ RI XI/1., Nr. 4312., 4464., 4577.

⁵³⁹ RI XI/1., Nr. 4666.

Zeno, a lovagrend érdekeit képviselve, a breslauer döntőbíráskodást fogadta el.⁵⁴⁰ Annak, hogy Zsigmond igen komoly területi engedményre is hajlandónak mutatkozott Jagelló irányában, az volt az oka, hogy a kelyhesek már 1420 áprilisában felkínálták a cseh koronát a lengyel királynak, s ezen ajánlatukat a sikertelen breslauer találkozó után, decemberben is megismételték, és Zsigmondot minden szláv nép közös ellenségének nyilvánították.⁵⁴¹ A huszita eretnokséget elutasító lengyel egyháziak nyomására Jagelló ugyan elutasította ezt az ajánlatot, de hallgatólagosan tudomásul vette, hogy 1421 őszén a huszita küldöttek ugyanilyen ajánlattal Witoldot is megkeresték, ha a litván fejedelem katonai segítségét nyújtana Zsigmonddal szemben.

Mivel 1422 februárjában Jagelló egy lengyel főnemes lányával, Sofia Holsanskájával kötött házasságot (aki a már hetvenes éveiben járó királyt két fiúgyermekkel ajándékozta meg 1424-ben és 1427-ben), megszűnt annak a lehetősége, hogy a Vencel özvegyével tervezett házasság és a Sziléziáról való lemondás árán helyreálljon a jó viszony a krakkói udvarral. Jagelló esküvőjével egy időben, 1422 februárjában Witold unokaöccse, Zygmunt Korybutowicz vezetésével csapatok vonultak be Morvaországba.⁵⁴² Ilyen körülmények között Zsigmond újra szorosabbra fűzte kapcsolatát a Német Lovagrenddel. Elképzelhető, hogy az ő ösztönzésének is szerepe volt abban, hogy 1422 júliusában újból fegyveres harc robbant ki Lengyelország és Poroszország között. Zsigmond a lovagok támogatására szólította fel a Birodalom rendjeit, ő maga azonban közvetlen segítséget nem tudott nyújtani. Az új nagymesterhez, Paul von Rusdorfhoz írott leveleiben azt közölte, hogy apai örökségének, a cseh koronának a megszerzése köti le minden erejét.⁵⁴³ Azt követően, hogy Melnosee mellett a litvánoktól súlyos vereséget szenvedett, 1422. szeptember 27-én a lovagrend békekötésre kényszerült. Le kellett mondania arról, hogy Samagitia tartomány Jagelló és Witold halála után visszakerüljön a fennhatósága alá, elismerte, hogy a tartomány Litvániához tartozik. Területi kérdésekben Lengyelország irányában is engedményekre kényszerült: a Kujáviához tartozó nassai földet át kellett engednie Jagelló királynak.⁵⁴⁴ Alapvetően azonban a melnosee-i béke az 1411. évi thorni békén, valamint Zsigmond 1412. és 1420. évi döntőbíráskodásán alapult, tehát a lengyel fél is engedett korábbi követeléseiből. A melnosee-i béke viszonylagos nyugalmi helyzetet biztosított a lovagok számára, ami azt jelentette, hogy Zsigmond kevésbé vehette számításba a Rendet a Krakkóval szembeni katonai-politikai nyomásgyakorlásban.⁵⁴⁵

Mivel a békekötést követően lehetséges katonai szövetségesként nem lehetett a Német Lovagrendre számítani, Zsigmond gazdaságpolitikai elképzeléseinek megvalósításában kívánt a lovagokra támaszkodni, valamint az 1420-as évek közepétől

⁵⁴⁰ Uo. Nr. 4707., 4719., 4858.

⁵⁴¹ J. K. Hoensch: Kaiser Sigismund... i. m. 296-297. o.

⁵⁴² J. K. Hoensch: Kaiser Sigismund... i. m. 297. o.

⁵⁴³ RI XI/1., Nr. 4875., 4896 b., 4935 a., 4987., 4998., 5051., 5110., 5155.

⁵⁴⁴ S. Ekdahl: Der Krieg zwischen dem Deutschen Orden und Polen-Litauen im Jahr 1422. In: *Zeitschrift für Ostforschung* 13 (1964), 614-651. o.; C. A. Lückcrath: Paul von Rusdorf. Hochmeister des Deutschen Ordens 1422-1441. Bad Godesberg, 1969. 43-44. o.

⁵⁴⁵ J. K. Hoensch: Kaiser Sigismund... i. m. 302. o.

– korábbi elképzelésének megfelelően – a birodalmi politikájának hátszágát jelentő Magyar Királyság déli határainak védelmét szerette volna rájuk bízni. Gazdasági ügyekben már korábban is gyakran fordult a lovagrendhez. Nem csak kölcsönöért, hanem kereskedelmi, üzleti ügyek lebonyolításában kérte a lovagok segítségét. 1404 szeptemberében például a nagymester megbízottjának közreműködésével kötött Sziléziával és Csehországgal kereskedelmi szerződést. 1420. augusztus 25-én arról a szándékáról tudósította a rend vezetőit, hogy kereskedelmi utat kíván nyitni Kiliába az európai kereskedők számára. E terv megvalósításához segítségként a nagymester Witich von der Pforten testvérét küldte a római király segítségére, aki korábban a Rend brügge-i kereskedelmi szervezeténél dolgozott és igen nagy üzleti tapasztalattal rendelkezett.⁵⁴⁶ Hosszabb távon persze, a melnosee-i béke ellenére, politikai céljai megvalósításában Zsigmond továbbra is szerepet szánt a lovagoknak, ezért több levelében is kinyilvánította, hogy minden támogatást megad számukra.⁵⁴⁷

Witold szándékaival ellentétben, a Szentszék erős huszitaellenes propagandája és nyomása, valamint a lengyel vezető körök, különösen Zbigniew Olesnicki kancellár véleménye miatt 1422 végén Jagelló visszarendelte Csehországból Zygmunt Korybutowicz csapatait. Lépése ismét kedvező lehetőséget teremtett Zsigmond számára a kapcsolatok javítására.

A két uralkodó közötti tárgyalásokban nagy szerepet játszott Frigyes brandenburgi örgróf, aki kisebbik fiát még 1421 áprilisában Jagelló király Jadwiga (Hedvig) nevű lányával jegyezte el.⁵⁴⁸ 1423 márciusának végén a két uralkodó Késmárkon találkozott, s Jagelló ígéretet tett, hogy nem támogatja a huszitákat, nincsenek területi követelései Csehországban, és június végéig 30 000 főnyi hadsereget állít ki a husziták elleni keresztes háborúhoz.⁵⁴⁹ Witold nem vett részt a találkozáson, nem csatlakozott a két uralkodó megegyezéséhez, hanem ismét önálló politikát kezdett folytatni. Emiatt a husziták továbbra is reménykedtek támogatásában.⁵⁵⁰ Ez a Német Lovagrend számára is kétségessé tette, hogy litván részről megtartják-e a melnosee-i békét.

Vélhetően ezzel összefüggésben született Zsigmondnak az a levele, amelyben ismételten támogatásáról biztosította a Rendet.⁵⁵¹ Annak ellenére, hogy a Jagelló által ígért 30 000 főnyi lengyel haderő felállításából nem lett semmi, nem romlott meg viszonya Zsigmonddal, sőt 1424 márciusában Krakkóban a római király személyesen is részt vett a lengyel királyné ünnepélyes koronázásán, amelyről Witold tüntetően távol maradt.⁵⁵² Jagelló király viszont felajánlotta, hogy kész közvetíteni Zsigmond és a kelyhesek között.⁵⁵³ A litván fejedelem egyre nyilvánvalóbb ellenséges magatartása

⁵⁴⁶ *W. von Stromer*: Zsigmond császár... i. m. 655. o.

⁵⁴⁷ RI XI/1., Nr. 5368., 5421., 5426.

⁵⁴⁸ *J. K. Hoensch*: Kaiser Sigismund... i. m. 302-303. o.

⁵⁴⁹ RI XI/1., Nr. 5563.

⁵⁵⁰ *A. Lewicki*: Ein Blick auf die Politik König Sigismunds gegen Polen in Bezug auf die Hussitenkriege (seit dem Kämarker Frieden). In: *Archiv für Österreichische Geschichte* 68 (1886), 329-410. o.

⁵⁵¹ Regesta II., Nr. 2171.

⁵⁵² *J. K. Hoensch*: Kaiser Sigismund... i. m. 314. o.

⁵⁵³ RI XI/1., Nr. 5833.

miatt 1424. március 30-án Zsigmond újra támogatást ígért a Német Lovagrendnek, és mentesítette alattvalóit a császári udvari bíróság joghatósága alól.⁵⁵⁴ A tavasz folyamán Jagelló és Witold átmenetileg megegyezett egymással, s április 9-i vilniusi tárgyalásukat követően minden személyi- és áruforgalmat megtiltottak Csehországgal. Rokonuk, Zygmunt Korybutowicz viszont elérkezettnek látta az időt, hogy maga szerezzék meg a cseh koronát, mert ekkorra már a kelyhesek és a taboriták közötti ellentétek is fegyveres konfliktussá fajultak. 1424 kora nyarán mintegy 5 000 főnyi sereggel betört Morvaországba, de a lengyel király és a litván fejedelem nyomására kénytelen volt felhagyni vállalkozásával.⁵⁵⁵

Az 1420-as évek közepétől Zsigmond már csak kisebb aktivitással tudott foglalkozni a cseh ügyekkel, mert a birodalmi rendektől nem kapta meg a szükséges támogatást, Magyarország déli határainál újra komoly fenyegetést jelentett a török, s a Velencével folyó háborúskodás sem ért még véget. 1426-27-ben kizárólag a török elleni védelem megszervezésével volt elfoglalva. Újra felvetette azt a korábbi, 1397. évi tervét, hogy a déli határok védelmét, egészen a Vaskapuig, a Német Lovagrendre bízta. 1426-ban arra kérte Paul von Rusdorf nagymestert, hogy ajánlatának megtárgyalására küldjön követeket Magyarországra.⁵⁵⁶ 1427 tavaszán már olyan kéréssel fordult a nagymesterhez, hogy a fegyverforgatásban jártas lovagok s katonák mellett hajóácsokra és közel 1000 hajósra lenne szüksége, akik a Dunán és a Fekete-tengeren harcolhatnának a török ellen. Emellett gazdasági szempontok is felvetődtek, mert kereskedelemben, iparban és halászatban jártas danzigi és thorni polgárok áttelepedését szorgalmazta.⁵⁵⁷ Azt követően, hogy 1428 júniusában Galambócnál súlyos vereséget szenvedett a töröktől, még inkább szerette volna a déli határok védelmét a Német Lovagrendre bízni. 1428. október 9-i levelében több várat ajánlott fel a déli határoknál, s egyúttal kérte a nagymestert, bocsássa rendelkezésére a Rend hídverésben jártas szakemberét, Hans von Ratibor testvért az Al-Dunán tervezett híd elkészítéséhez. 1429 áprilisában már azt tudatta a nagymesterrel, hogy a lovagrendi hídverő megérkezett Magyarországra.⁵⁵⁸

Május végén a Német Lovagrend hét, más vélemények szerint tizenegy lovagja érkezett Magyarországra Nicolaus von Redewitz vezetésével.⁵⁵⁹ A nyár végén Zsigmond a lovagoknak adta a Szörénységet a Temestől egészen Szörényvárig.⁵⁶⁰ A déli határvédelem vállalásának készségét látva 1429. szeptember 7-én az addig csak zálogként birtokolt Neumarkot teljes tulajdonul a Rendnek adományozta,⁵⁶¹ egy nappal

⁵⁵⁴ Regesta II., Nr. 2198.

⁵⁵⁵ J. K. Hoensch: Kaiser Sigismund... i. m. 315-316. o.

⁵⁵⁶ G. Hochstrasser: Der Ordenspraepceptor Nicolaus von Redewitz und die Münzprägung in Siebenbürgen und in Szeweriner Banat im 15. Jahrhundert. In: Beiträge zur Geschichte des Deutschen Ordens Bd. 2. (Hg. v.: U. Arnold) Marburg, 1993. 125. o.

⁵⁵⁷ RI XI/1., Nr. 6830., 6887., 7132.

⁵⁵⁸ Uo. Nr. 7132., 7261.

⁵⁵⁹ G. Hochstrasser: Der Ordenspraepceptor... i. m. 125. o.; Mályusz Elemér: Zsigmond király... i. m. 117. o.; J. K. Hoensch: König/Kaiser Sigismund... i. m. 32. o.

⁵⁶⁰ E. Joachim: König Sigismund und der Deutsche Ritterorden in Ungarn 1429-1432. In: MIÖG 33 (1912), 87-119. o.; G. Hochstrasser: Der Ordenspraepceptor... i. m. 125. o.

⁵⁶¹ Regesta II., Nr. 2303.

később pedig megerősítette a lovagokat kiváltságaikban és birtokaikban.⁵⁶² Az uralkodói kegy viszonzásaként a lovagok Zsigmondot, sőt még feleségét is, a Rend tiszteletbeli tagjává fogadták.⁵⁶³

Az 1420-as évek közepétől Zsigmond a török fenyegetéssel volt elfoglalva, ezért Witold litván fejedelemmel, akinek továbbra is voltak határvitái a Német Lovagrenddel, újra a kapcsolatok javítására törekedett, hogy a magyar déli határok védelmére vállalkozó lovagrend helyzetét stabilizálja Poroszországban. 1429-ben személyesen találkozott a litván fejedelemmel és a lengyel királlyal, s közös török elleni fellépést szorgalmazott.⁵⁶⁴ Azzal a régebbi ötletével is előállt, hogy Litvániát királysággá emeli, Witoldnak pedig koronát ad. Javaslatának politikai célja a korábbiakkal megegyezően a lovagrendi államot potenciálisan továbbra is fenyegető lengyel-litván unió felbomlasztása volt.

Felvetése politikai szempontból jól volt időzítve, hiszen a lengyel nemesség mindaddig még nem adta beleegyezését ahhoz, hogy Jagelló király fia, III. Ulászló örökölje a trónt, sőt azt a lehetőséget sem vetette el, hogy esetleg Witoldot hívja meg. A dinasztikus öröklés biztosítására Jagelló akár a lengyel-litván unió megszűnésébe is beleegyezett volna, de tanácsosainak állásfoglalása után végül elvetette ezt a lehetőséget, s határozottan leszögezte, hogy hozzájárulása nélkül unokatestvére nem lehet litván király.⁵⁶⁵ Zsigmond Witold sértettségére igyekezett építeni, hiszen a litván fejedelem a királyi cím elnyerésével szerette volna szilárdabb egységbe fogni a Balti-tengertől a Fekete-tengerig terjedő hatalmas birodalmát, s kifejezésre juttatni, hogy ő és országa nem Lengyelország „hűbérese”. A Litvániához fűződő jó viszony erősítésére Zsigmond felvette Witoldot a Sárkányos Rendbe.⁵⁶⁶ A lengyel-litván viszony hűvösebbé válása kétségtelenül erősítette Poroszország biztonságát, s feltehetően ez is szerepet játszott abban, hogy a Német Lovagrend vállalkozott a magyar déli határok katonai védelmezésére.

A szőrényi végek védelmi rendszerének kiépítését és fenntartását 1370 fős várőrség, 550 lovas, 328 tüzér és 1400 dunai matróz zsoldjával együtt Nicolaus von Redewitz évi 314 822 aranyforintra becsülte. Ennek fedezetére Zsigmond négy déli sókamara évi 100 000 forintnyi jövedelmét engedte át a lovagoknak, továbbá Brassó és Nagyszeben pénzverdéknek jövedelmét, az erdélyi ökör- és juhötvenedet, a kalocsai érsekség bortizedeit, a dunai halászat bevételeit, valamint Magyarországon belül a jász-kun területek, a szegedi és a szolnoki gabona szállítási és értékesítési jogát. A lovagok vezetőjét kinevezte a nagyszebeni pénzverésért felelős kamaragrófnak.⁵⁶⁷ Annak ellenére, hogy Zsigmond igyekezett megeremteni a Rend tevékenységéhez szükséges

⁵⁶² Regesta II., Nr. 2304.

⁵⁶³ RI XI/2., Nr. 7522., 7568., 8232., 8237., 8464.

⁵⁶⁴ RI XI/2., Nr. 7146., 7160., 7162.

⁵⁶⁵ *J. Pfitzner*: Großfürst Witold von Litauen als Staatsmann. Brünn, 1930. 195-207. o.

⁵⁶⁶ RI XI/2., Nr. 7352.

⁵⁶⁷ *Draskóczy István*: Zur Frage des ungarischen Salzwesens unter König Sigismund. In: Sigismund von Luxemburg... i. m. 186. o.; *G. Hochstrasser*: Der Ordenspraepceptor... i. m. 112. o.; *Mályusz Elemér*: Zsigmond király... i. m. 117. o.; *E. Joachim*: König Sigismund... i. m. 112. o.

anyagi feltételeket, a tervezett összeg túl magas volt, így nem meglepő, hogy a lovagok hamarosan szóvá tették jövedelmeik elmaradását. A nekik juttatott adományok mértéke a magyar nemesség ellenérzését is kiváltotta. A déli várak megerősítéséhez és a Német Lovagrend meglepedéséhez nyugodt körülményekre volt szükség, ezért a galambóci vereséget követően 1429 februárjában Zsigmond 3 évre szóló fegyverszünetet kötött a törökkel.

Az 1432-ben újra induló török támadások gyorsan lerombolták a szörénységi várak alig megkezdett erődítési munkálatait. Nicolaus von Redewitz már 1432. március 7-én levélben tájékoztatta a nagymestert a helyzet tarthatatlanságáról.⁵⁶⁸ Emiatt a Német Lovagrend lemondott a magyar határok védelmezéséről és visszahívta tagjait a Szörénységből. A források tanúsága szerint azonban vezetőjük, Nicolaus von Redewitz – Zsigmond felé tett gesztusként – a nagymester engedélyével szörényi bánként továbbra is a király szolgálatában maradt.⁵⁶⁹ Minden bizonnyal az ő feladata volt a lovagok gondjaira bízott várak átadása és a pénzügyi elszámolás lebonyolítása.

1431 októberében váratlanul meghalt Witold fejedelem. Örökébe Jagelló király egyik unokaöccse, Svitrigailas lépett, aki határozottan Litvánia önállóságának megteremtésére törekedett, s akinek Zsigmond szintén királyi koronát ajánlott. Witold öccse, Zygmunt Kiejstutowicz viszont lengyel segítséggel akart litván fejedelem lenni, ezért az unió fenntartása mellett foglalt állást. 1431 végére Litvániában belháborúval fenyegető helyzet alakult ki, ami óhatatlanul hatással volt a lengyel politikára is. Jagelló király utolsó éveiben (†1434) a trónörökléssel és az unió fenntartásával volt elfoglalva, ezért nem tudott fellépni sem Csehországban, sem pedig a Német Lovagrend ellen, amely viszont egyértelműen Svitrigailas oldalára állt.⁵⁷⁰

Zsigmond már 1431 augusztusában azt közölte Paul von Rusdorf nagymesterrel, hogy eltökélt szándéka a magyar koronához tartozó Lodóméria visszaszerezése Lengyelországtól, ami határozottan háborús fenyegetést jelentett Krakkó számára. A lengyelekkel újra kiéleződő viszály miatt Zsigmond igyekezett békét teremteni a Balti-tenger térségében a Hanza-városok és Dánia között, s arra kérte a nagymestert, hogy az ő nevében közvetítsen a felek között.⁵⁷¹ A Krakkó ellen szerveződő Zsigmond-Svitrigailas-lovagrend koalíció miatt 1432 júliusában Jagelló a huszitákkal szövetkezett.⁵⁷² 1432. szeptember 1-én Zygmunt Kiejstutowicz Litvániában nagy győzelmet aratott Svitrigailas felett, s ezt követően a lengyel király aktívan fellépett a cseh ügyekben is. Ösztönzésére a husziták 1433 elején betörték Neumark területére, majd onnan Poroszországba, sőt Észak-Magyarországra is.

A nagymester elegendő katonai erő hiányában nem mert nyílt ütközetet vállalni és Zsigmond segítségét kérte, aki akkoriban éppen Itáliában tartózkodott. Katonai támogatást ugyan most sem tudott adni, de arra kérte a Bázelen ülésző egyetem

⁵⁶⁸ J. K. Hoensch: König/Kaiser Sigismund... i. m. 32. o.

⁵⁶⁹ Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen IV.: 1416-1437. (Hg. v.: G. Gündisch) Hermannstadt, 1937. Nr. 2175., 2214.

⁵⁷⁰ R. Wittram: Baltische Geschichte. München, 1954. 53. o.

⁵⁷¹ Regesta II., Nr. 2328.

⁵⁷² RTA X., Nr. 319.

zsinatot (ahol akkor már folytak a tárgyalások a kelyhesekkel), hogy érje el a Danzigig előrenyomuló huszita csapatok visszahívását.⁵⁷³ Svitrigailas veresége után a Német Lovagrend Litvániából sem remélhetett támogatást, belülről pedig a porosz rendek egyre erősebben követelték a békekötést.

Az 1433. december 15-21. közötti tárgyalásokon a lovagrend és Lengyelország 12 évre szóló békét kötött. Ennek értelmében a lovagoknak fel kellett bontaniuk a Svitrigailasszal kötött szövetséget, el kellett ismerniük Zygmunt Kiejstutowiczot litván fejedelemnek, s ígéretet kellett tenniük arra, hogy mások (azaz Zsigmond) ösztönzésére sem szegik meg a békét.⁵⁷⁴ Zsigmond azonban, aki Lengyelország-ellenes politikájában támaszkodni kívánt a lovagrendre, nem ismerte el a békét. Felszólította a nagymestert, hogy ismerje el Svitrigailast litván fejedelemnek.⁵⁷⁵

1434. május 31-én 86 éves korában meghalt Jagelló király, de Lengyelország politikájában nem következett be érdemi változás: a 10 éves III. Ulászló mellett a politika addigi irányítója, Olesnicki kancellár lett a régens. A trónváltással kapcsolatos teendők miatt azonban a krakkói udvar a Német Lovagrendel kötött béke megtartását szorgalmazta, és 1434 nyarán újabb megbeszélésekre invitálta a nagymestert. A lovagok Zsigmond előtt azzal védekeztek, hogy sem a Birodalomtól, sem pedig az egyháztól nem kaptak érdemi támogatást.⁵⁷⁶ Az eredménytelenül végződő tárgyalásokat követően a császár megerősítette a lovagrendet minden korábban szerzett birtokában és kiváltságában, s hozzájárult ahhoz, hogy Kulm városában egyetemet alapítson.⁵⁷⁷ Zsigmond azt tervezte, hogy 1435 nyarán hadat vezet Lengyelországba, s abban a lovagok részvételére is számított, ezért 1435. augusztus 8-án újabb kiváltságokban részesítette őket.⁵⁷⁸ A biztosnak tűnő katonai együttműködésre alapozva a nagymester újra szövetkezett Svitrigailasszal, de seregeik 1435 szeptemberében súlyos vereséget szenvedtek. Ezt követően Paul von Rusdorf ismét kereste a megegyezést Lengyelországgal és Litvániával, s a thorni béke, valamint Zsigmond korábbi döntőbíráskodásai alapján 1435. december 31-én megkötötték a bresti „örök békét”.⁵⁷⁹ A császár ezt úgy értékelte, hogy a Rend a békét legfőbb ura, a császár beleegyezése nélkül kötötte, ezért az érvénytelen.

A bresti béke nem csak Zsigmond és a lovagrend viszonyában okozott feszültséget, de a lovagok között is egyenetlenséget szült. A németországi rendtagok, élükön a Deutschmeisterrel, panaszt emeltek a császárnál a nagymester ellen, s rend jövőjét is teljesen másképpen képzelték el, mint a poroszországi rendtagok. Álláspontjuk szerint a római és görög egyház uniójának létrejöttét követően a Német Lovagrendnek egyesülnie

⁵⁷³ RTA XI., Nr. 30.

⁵⁷⁴ Staatsverträge I., Nr. 176.

⁵⁷⁵ RI XI/2., Nr. 10099.

⁵⁷⁶ RI XI/2., Nr. 10728.

⁵⁷⁷ Z. H. Nowak: Bemühungen um die Gründung einer Universität in Kulm im 14. und 15. Jahrhundert. In: Der Deutschordensstaat Preußen in der polnischen Geschichtsschreibung der Gegenwart. (Hg. v.: U. Arnold - M. Biskup) Marburg, 1982. 204-208. o.

⁵⁷⁸ Regesta II., Nr. 2388.

⁵⁷⁹ R. Wittram: Baltische Geschichte i. m. 53. o.

kellene a johannitákkal, s a török határokhoz áttelepülve folytathatná eredeti hivatását, a pogányok elleni harcot. A lovagrendi állam területét pedig fel kellene osztani a szomszédos fejedelmek között.⁵⁸⁰ Nem sokkal Zsigmond halála előtt, 1437. szeptember 4-én Svitrigailas is békét kötött a krakkói udvarral és elismerte Lengyelország fennhatóságát. Ezzel végérvényesen elmúlt az az idő, amikor a lengyel-litván uralkodócsaládon belüli ellentéteket Zsigmond politikai céljai érdekében tudta felhasználni.⁵⁸¹

A Lengyelországhoz fűződő viszony uralkodása alatt mindvégig neuralgikus pont volt Zsigmond számára, aki sohasem akart végérvényesen lemondani a Lodóméria, Halics és Moldva feletti magyar fennhatóságról, ahogyan az elzálogosított szepesi városok visszaszerzését is állandóan tervezte. Elképzeléseiben mindvégig nagy szerepet szánt a Német Lovagrendnek, még akkor is, amikor 1410 után a Rend sokat veszített korábbi hatalmi helyzetéből. Pénzügyi, gazdasági szempontból szintén támaszkodott a lovagokra: a gyakori hitelek mellett kereskedelemben és egyéb szakterületeken jártas, hozzáértő embereket kért „kölcson”. Egy 1437 júniusában kelt levél tanúsága szerint Zsigmond még nem sokkal halála előtt is kölcsönt vett fel a lovagoktól.⁵⁸²

⁵⁸⁰ *J. v. Aschbach*: Geschichte Kaiser Sigmunds. Bd. 4. Hamburg, 1845. 291. o.

⁵⁸¹ *J. Caro*: Geschichte Polens. Bd. 4.: 1430-1455. Gotha, 1875. 138-165. o.

⁵⁸² Regesta II., Nr. 7891.